

AZ EMBER

GÖNDÖR FERENC POLITIKAI HETILAPJA

Isten vele, Miklós!

Nincsen a kerek világnak még egy olyan komplikált földdarabja, mint a mi szegény, szomorú hazánk. Nem, ilyen nincs több. Ha azt mondjuk, hogy Magyarországon a középkor terjeng a maga fekete árnyaival, akkor keveset mondunk, akkor szépítjük a magyar állapotokat. Mert így ez a középkorban sem mehetett. A Bakonybeli idők legszebb korszakában sem mondta, nem mondhatta az ítélkező bíróság elnöke az elébe topanó és távozó Rózsa Sándornak, hogy: Isten vele, Sándor! Györffy hadbíró ur a Rózsa Sándornál is sokkal utolsóbb tömeggyilkosnak, Francia-Kiss Mihálynak szökött oda, hogy: Isten vele, Mihály! Magyarország a szabadlábón járó gyilkosok és a szabadlábón járó bírálók elgyötört hazája.

Valamikor a betyárromantika legszebb költői alkotásai fogják megénekelni ezt a rémkorszakot. Francia-Kiss Mihály, a sokszoros bérgyilkos, egy másik gyilkos perében tanu és vallomása után Györffy hadbíró szívélyes bucsut mond neki: Isten vele, Mihály! Könnyelábadó szemekkel asszisztálunk e megható bucsúnál, amelyről néhány kemény szót ejt Pikler szocialista képviselő a parlamentben Györffy őrnagy-hadbíró hetykén megismétli, hogy ő igenis kitűnő hazafinak tartja Francia-Kiss Mihályt és száz szálilyen gyönyörű magyarral rendet lehetne teremteni a bűnös hazában. Pikler képviselő ur pedig — zengi tovább ez a bölcs és igazságos bíró — ne az immunitás védelme mögül jártassa a száját, hanem, ha mer, beszéljen a nemzetgyűlésen kívül olyan helyen, ahol kérdőre lehet vonni. Pikler képviselő mer és népgyűlésen ismétli meg felháborodott kritikáját a még mindig szabadlábón levő és további gyilkosságokra buzdító Györffy hadbíróról. Györffy, amint az egy igazi magyar bíróhoz illik, két katonatiszttel provokálja a szocialista képviselőt. Pikler kijelenti a segéd uraknak, hogy ő nem párbajozik, mert szocialdemokrata világnézete nem ismeri ezt a vítezi tornát, hanem tessék az ugynevezett független magyar polgári bírósághoz fordulni. A segéd urak kijelentették, hogy Györffy bíró ur katoná, tehát nem megy a polgári bírósághoz, ellenben más uton fog magának elégtételt venni Pikler képviselő. Szóval, vagy sajátkezűleg aprítja fel tisztí kardjával Györffy hadbíró Pikler nevezett magyar törvényhozót, vagy új segédék gyanánt elküldi hozzá hasonló békés célzattal Francia-Kiss Mihályt és Héjjas Ivánt.

Pikler közli a fenyegető katonatiszttel, hogy ő nem ijed meg és a nemzetgyűlésen a katonatiszti terrorral szemben bejelenti mentelmi-jogának megsértését. A szocialdemokrata munkásság szolidaritást vállal a megfenyegetett és lekasabolni szándékolt szocialista képviselővel és Pikler védelmére tömegesen vonulnak fel a magyar proletárok a magyar parlament épülete elé. Ez az egyetlen vigasztaló momentuma ennek a sötét betyárhistoriának. Stílusos mellékajátása az ügynek, hogy Rácz Vilmos, az ismert magyar párbajhős is megsokalta a szemtelen katonatiszti terrort és nyilatkozatot tett közzé, amelyben kijelenti, hogy azonosítja magát és teljes mértékben

szolidaritást vállal Pikler képviselővel, akinek Györffy hadbíróra tett sértő kifejezéseit magáévá teszi. Rácz Vilmos, nem szocialista, őt tehát nem feszélyeztetni világnézete és így hajlandó vállalni nyilatkozatának minden konzekvenciáját és minden pillanatban kész párbajra kiállni, karddal is, revolverrel is, a vérszomjas Györffy hadbíróval. Rácz Vilmos közbelépése lehűti tán Györffy hadbíró ur vérszomjas hajlamait, amelyeknek igen hatásos ellenszere a budapesti munkásság megmozdulása is. Másik jellemző epizódja az ügynek, hogy Györffy bíró ur párbajra hívta ki a „Világ” című budapesti napilap felelős szerkesztőjét, Feleky Gézát, aki a legbátrabb bajvivője a fehér terroristák ellen folyó budapesti harcnak és Györffy bíró ur szereplését gyilkos cikkben bélyegezte meg. Feleky egyébként a legvéznább és a legtörékenyebb fizikumú legény a magyar fővárosban, de maga is előítéletektől még nem egészen emancipált polgárember lévén, a párbajra szóló

kihívást elfogadta és megnevezte segedéit.

Igy folynak, folydogálnak a vitézi események szép hazánkban, egykor gyönyörű és drága Budapestünkben. A középkor, minden rémségével együtt, elhomályosodik a jelenlegi Magyarország tragikus közállapotai mellett és a Bakony virágkorában sem közelítette meg azt a derűs csendéletet, amely ma Budapesten, az ország szívében tombol. A szabadlábón járó gyilkosok és a további gyilkosságokra buzdító, szabadlábón járó bírálók bána-tos hazája Magyarország és őt esztendei öldöklés és bujtogatás után sem jutottunk el még odáig, hogy végre egy gyilkost és egy bírót felakasszanak. És tartani fog és végzi országpusztító munkáját ez a mindennél ir-tózatossabb betyárvilág, mindaddig, amíg az elgyötört és meggyalázott magyar népek alkalmá nem lesz a távozó Horthy Miklós felé boldog bucsu-üdvözlötet sóhajítani:

— Isten vele, Miklós!

Egy gyékényen...

A politika cselszövéseiben járattan ember lévén, néminemű lámpalázzal írom ide ezeket a sorokat, mert könnyen lehet, hogy nincsen is igazam gyakorlati szempontból, hogy taktikai baklövés az, amit elkövetek, hogy egy jóhiszemű dilettáns naiv tanácsai azok, amelyeket olyan Budapesten szereplő emberek felé adresszálók, akik iránt becsüléssel viseltetem. Tudom én azt, hogy a politika piszkos mesterség és nem való olyan emberek számára, akik igazságról, meggyőződésről és erkölcsről ódivatú előítéleteket cipelnek a lelkiismeretük érzékeny tarsolyában. Mondom, tudom én azt, hogy a politika ronda egy dolog ezen a világon, de mégis majd elájultam, amikor azt olvastam a pesti újságokban, hogy a magyar parlament tisztességes ellenzéki férfiai — Rupperték, Nagy Vincéék és a szocialdemokraták — közös tárgyalásokat tartottak és szövetségre léptek az ugynevezett fajvédőkkel, név szerint Friedrich István, Lehner-Lendvai István, Ulain Ferenc, Zsirkay János és Kiss Menyhért urakkal. Nem tulozok én és nem affektálok, amikor ideírom, hogy olvasván e rémhírt, majd elájultam, hogy bele akartam harapni a bécsi kávéház masszív márványasztalába, hogy sirógörccs fojtogatta sok keserű csalódást, sok megaláztatást lenyelt szegény torkomat. Valami olyan magyarázatot olvastam az ügyszó, hogy a Bethlen-kormány valóban rémes rendeletei ellen fogtak össze Kossuth-pártiak, szocialdemokraták és fajvédők és erre az időre Lehner István és társai, állítólag, kikapcsolták programjukból a zsidókérdést.

Nemsokára öt esztendeje lesz már, hogy e sorok réveteg írója távol kénytelen élni szép hazájától és szállván-mulván az évek, az öregedő ember riadt föleszmélésével veszi olykor észre, hogy bizony lassanként elszakadozik mind az a kapocs, amely valamikor kitéphetetlenül oda kötötte őt a magyar ugar átkozottan is áldott talajába. Szabatosabban kifejezve a melankolikus igazságot, e sorok melabus írója egyre inkább azt tapasztalta a muló évek

során, hogy a kapcsolata, illetőleg kontaktusa Magyarországgal szemben megváltozott. Győződésem, hogy otthon — még az egykori barátok részéről sem talál viszonzásra. Így élve, éldegélve, könnyen megeshetik, hogy mi idekint egészen más szemmel nézzük a dolgokat, mint az otthoniak, sőt tán más magyar nyelven beszélünk, mint Budapesten csevegnek és ezért aligha értjük meg jól, amiket a pesti lapokban olvasunk és amik odahaza történnek. Így esik meg aztán, hogy mi idekint megdermedünk attól az egyszerű és tán realpolitikai jelentőségű hírtől, hogy fajvédők és szocialdemokraták egy asztalhoz ültek le tárgyalni. Szeretném kérem, megnyugtanni a netán gyanakodókat, hogy én nem vagyok Bethlen István miniszterelnök személye iránt gyöngéden hangolva, én nagyon szeretném ha a Bethlen-kormányt elsőpörnek otthon a föld színéről, mert hiszen kétségtelen, hogy a kurzus konzerválása terén a jelenlegi magyar miniszterelnöknek korszakos bűnei vannak és az ő ravaszága, skrupulus-talan cinikus fregoli-játéka nélkül a véres magyar reakció uralma már régen összetört volna. Tehát tüzzel-vassal irtani a Bethlen-kormányt és szövetezni ellene az ördöggel is, — csak éppen a fajvédőkkel nem. Az ördög, onnan a Purgatóriumhoz címzett csapszékéből angol dzsentlemen a pesti korcsmában korhelykedő Lehner Pista mellett. Nekem elhihetik, én ismerem ezt a Lehnert, nekem valamikor hivem volt, velem egyoldalú szerelmi levelezést folytatott. Lehnerrel szövetezni: együtt menni Héjjas Ivánnal. Nem a fajvédőkkel, a szabadrablás, a szabad gyilkolás, a munkásölés és zsidóirtás e felkent hirdetőivel, ezekkel a tömeggyilkos kalandorokkal, ezekkel, nahát, ezekkel nem lehet szóba állani, nem szabad kezét fogni, egy asztalhoz ülni, szövetségre lépni, nem, nem, nem, ezt nem lehet.

Emlékszem rá, hogy milyen undorral fogadtuk idekint néhány hónappal ezelőtt azt a hírt, hogy a német kommunisták együtt dolgoznak Hitlerrel.

Nem találtunk rá más kifejezést, mint, hogy *pfuj*, köptünk egyet és tovább mentünk. A kommunistáktól minden kitelik, ők az ugynevezett cél érdekében képesek minden árulásra, minden elfeladásra. Ezzel csöndesítettük lázongó lelkünket, amikor most egyszerre csak az a hír kel szárnyra, hogy a magyarországi szocialdemokrata párt adta magát össze Gömbösökkel. Huszonnygy órán belül kiderült, hogy még csak nem is Gömbösökkel, mert Gömbös, Zsilinszky és Eckhardt urak mellesdesve tiltakoznak az ellen, hogy ők együtt dolgoznának a szocialistákkal és kijelentik, hogy a fajvédők közlegények az ő megkérdezésük nélkül ültek le tanácskozni és megállapodni a baloldali ellenzékkel. Tehát még csak nem is Gömbös, aki önmagában is elég utolsó, hanem a fajvédők *ajja, szemete*, a Lehnerek és az Ulainok a szocialdemokrata párt legujabb szövetségesei. Én nem tudom, hogy vajjon mit szólnak a realpolitika cselszövéseiben színtén járattan magyar munkások ahhoz, ha olvassák, hogy a mártírhalt halt Somogyi Béla utódja a „Népszava” szerkesztő székében: Vancák János szocialista képviselő, le tudott ülni tanácskozni és szövetségre tudott lépni azzal a Lendvai-Lehner Istvánnal, akinek orozslánrésze van abban, hogy Somogyi Béla szocialistákból Lendvai-Lehner az „Új Nemzedék”-ben és a „Nemzet-Ujság”-ban, valamint egyéb szenny-lapokban hónapokon keresztül — nemes versenyre kelve Kádár Lehellé és Milotay Istvánnal — a bujtogató cikkek özönével denúciálta a fehér orgyilkosok előtt Somogyi-Schlésinger Bélát és egyenesen fölszólította a lesben álló kurzus fenévadakat, hogy pusztítsák el a föld színéről a „Népszava” akkori szerkesztőjét. Lehner-Lendvai lelketlen bujtogató munkájának sikere, hogy Somogyi Bélát kilökték a „Népszava” szerkesztői székéből és aki e nemes férfi utódja lett a „Népszava”-redakciójában, Vancák János, most tárgyal és szövetséget köt a Somogyi gyilkosság egyik értelmi szerzőjével, Lehnerrel. Vajjon mit érezhetett Vancák János, amikor az ő hites kérges tenyerével megszoritotta Lendvai-Lehner véres és mocskos kezét? Meg vagyok róla győződve, hogy Vancák utálatot és hányingert érzett és tán megjelent előtte Somogyi Béla véres árnya is, amint kiszurt szemével szemrehányóan tekint utódjára és átöfött fejét csóválja ez erkölcsstelen politikai frigy fölött.

Nem kételkedem Vancák János és társainak abszolút jóhiszeműségében és becsületos szándékában, de van-e, lehet-e olyan cél a világon, amely indokolta tenné és megérné az ilyen eszközök felhasználását, az ilyen politikai szövetségek kötését? Hogyan is lehet bármilyen tisztességes célból szövetezni azokkal a legutolsó legényekkel, akik, ha egyszer uralomra juthatnának az ő Héjjas Ivánjaikkal, Prónay Páljaikkal és Francia-Kiss Mihályjaikkal, legelső-sorban azokat irtanák ki, akikkel most szöveteztek: fizikailag megölnék a szocialista képviselőket, Ruppertéket, Nagy Vincéket és megtizedelnék a már alaposan megcsapolt magyar munkásságot és nyíltan vallott programjukhoz képest pogromot rendeznének Budapesten és a vidéken. Szabad az ilyen latrokkal tisztességes embernek szóba állani? Nekem az ilyen részeg és korhely Lehner Pisták ne kapcsolják ki a

programjuktól a zsidó-kérdést, én őket programjukkal és a zsidó-kérdéssel együtt szeretem, így akarom és remélem őket valamikor visszaszorítani abba a csatornába, ahonnan egy szörnyűséges zivatar el sodorta e mérges patkányokat. Szabad-e, lehet-e a polgári parlamenti ellenzék bátor és tiszta vezérének Ruppert Rezsőnek egy asztalhoz leülni a magyar politikai élet leg-sötétebb kalandorával, a legelső tömeggyilkosságok főrendezőjével, az úgynevezett keresztény-kurzus első szélhámós miniszterelnökével, a tökfefű, de nagyszájú Friedrich Istvánnal? És szabad-e és lehet-e Károlyi Mihály leghüségesebb katonájának, Nagy Vincének szóba állni Károlyi Mihályné gyáva megrágalmazójával, a hamis tanúk és hamis okmányok nagyiparosával, a bajor fegyveres hordák ügy-nökeivel, a legutolsó és legáljasabb magyar kapcabetyárral, Ulain Ferencel? És Zsirkaival és Kiss Menyhérttel és az egész bélyeges társasággal szabad-e szóba állni, egy asztalhoz leülni elvű szociáldemokratáknak, Kossuth pártiaknak, októbristáknak, amikor jól tudják, hogy a zsarolók, a rablók és gyilkosok politikai érvényesülésének ezek az előharcosai az elkövetett sok ezernyi gyilkosság megrendezésén kívül már majdnem öt esztendő óta kínálnak akasztófát Károlyi Mihálytól kezdve Garami Ernőn és Lovász Mártonon, Jászi Oszkaron és Szende Pálon át Kunfi Zsigmondig minden bujdosónak és mirólunk, idegenbe üldözöttekről, nem beszélnek soha másként, mint megrögzött, hazaáruló bűnösökről? Ezekkel a sehonnaiakkal csak leszá-molni szabad a tiszteaséges magyar ellenzéknek, de szóba állni, tárgyalni és szövetkezni velük soha, semmilyen cél érdekében és semmi ellen nem szabad. Vagy nincsen meggyőződés, nincsen elhűség, nincsen erkölcs, nincsen nemes és tiszta emberi érzés, nincsen szolidaritás, nincsen igazság és nincsen kegyelet az eszme vértanui iránt ezen a világon. És ha mindez nincsen, akkor miért élünk? ...

Göndör Ferenc

Kik teszik tönkre a magyar koronát?

A magyar korona katasztrófája áll ma is az érdeklődés homlokterében. Minden oldalról célszerű megvilágítani ezt a vérző kérdést és éppen ezért közöljük alább azt az információt, amely szerint a koronarontók háta mögött tulajdonképpen maga a magyar kormány áll és bármily hihetetlenül hangzik is, a magyar korona legutóbbi zuhanását — különböző ravasz külpolitikai tervek érdekében — maga a magyar kormány készítette elő. Ezt az első tekintetre érthetetlen, sőt hihetetlen kombinációt támogatják az alábbi tények:

Bécsben beavatott pénzügyi és tőzsdetörvényekkel csodálkozással vegyes megütközéssel beszélnek arról, hogy a magyar korona elleni rohamot a bécsi piacon főleg két előkelő cég vezeti. Ez a két cég pedig nem más: mint Vágó & Fábry és Friedenstein & Co. bécsi cégek. Azért föltűnő és rejtélyes ez a dolog, mert a Vágó & Fábry cég köz-tudomás szerint a Magyar Jegyintézet bécsi bizományos, míg a Friedenstein & Co. cég a Pénzintézeti Központ bécsi bizományos. Ha tehát a Vágó & Fábry, valamint a Friedenstein & Co. cégek nap-nap után sok százmilliárd magyar koronát dobznak a piacra és ezzel mesterségesen lenyomják a magyar korona árfolyamát, akkor ezt csak a Magyar Jegyintézet és a Pénzintézeti Központ, tehát a magyar kormány egyenes megbízásából tehetik. Már pedig tény, hogy a két említett bécsi cég néhány nap alatt sok százmilliárd magyar koronát adott el és egyik főközöje volt a pánikszerű koronazuhanásnak. Beavatottak ebből arra következtetnek, hogy a

magyar kormány taktikája beleillik a korona árfolyamának minél mélyebbre való lesüllesztése, hogy ily módon ad-janak döntő lökést az egyre késlekedő kölcsön ügyének, mert ha tovább zuhan a magyar korona, egész biztos, hogy a magyar gazdasági életet alapjaiban megrendíti és beláthatatlan következményeket vonhat maga után. A magyar kormány tehát arra spekulál, hogy ezektől a riasztó hírektől megijed az antiánt és ijedében nem fogja megengedni a magyar élet fenyegető felbo-

Köszönjük neked, István!

Széljegyzet egy széljegyzethez

Herczeg Ferenc „Hetes” álnéven ünnepi cikk írója a „Pesti Hírlap”-nak. A vak Légrády ennél alkalmasabb hetes-t még látó szemmel sem találhatott volna. Igen: hetes, aki ott settenkedik a konyha körül, aki többnyire korlátozott elméjű legények közül kerül ki. Hetesünk legutóbbi vasárnapi cikke „Károlyi Mihály és az igazság” címmel íródott és Károlyi Mihály emlékiratainak herczegferenci kritikájával szolgál. Tisza István íródeákja, aki pácskai mandátumáért, a „Magyar Figyelő” dus szubvenciójéért szorgalmi feladatot vállalt és Na dányi Emil felkészültségével támadja Károlyi Mihályt, a Tisza-korszak megbuktatóját, a háboru befejezőjét. Mennyivel boldogabb Károlyi Mihály, hogy Herczeg Ferenc, a Singer és Wolfner cég fogadott fia, elvtársunk, aki szovjettizetést huzott, majd csillaga lett a gyilkos keresztény kurzusnak, milyen nagy elégtétel a magyar köztársaság száműzött vezérének, hogy a magyar irodalom és a sivár magyar politikának ez a korrupt Fekete Lovasa némi támadó éllel szántotta keresztül Károlyinak „Harcom az egy egész világ ellen” című könyvét. Ez a harc a Herczeg Ferenc világa ellen is szól és Herczeg, aki akkor gyáván és lelkesedve megadásra emelte artisztikus kezét, most Héjjas Iván és Francia Kiss Mihály lövészárká-

ban felakasztotta magát és most taglólzza le Károlyi Mihályt. Ezt szabad Herczegnek, de hogy ő meri szemére vetni Károlyinak, hogy könyvében bejósolta utólag az események bekövetkezését, ez a legmerészebb szemtelenség. Károlyi tisztánlátását bátorodik kétségbevonni ugyanaz a Herczeg, aki Tiszát e szavakkal ünnepelte:

— Köszönjük neked, István, hogy ebben a sűrű korbán a magyar nemzet világító oszlopa voltál!

A világ úgy átforgatódott, hogy nem lehet ráismeri. Háboru, forradalom, ősi trónok dűlnek össze és ezt a kort nevezte szürkének Herczeg. A maga jelentéktelen szürkeségét látta a korban, amelynek nem utolsó szége-ne, hogy Herczeg Ferenc mint olyan tényező él benne, akit észre is vesznek. „Le style c'est l'homme” mondja Károlyi könyvéről Herczeg Mórcka, aki szabadon Milotay után, úgy képzeli, hogy az emigránsok Rodostóban összeülének és tizen írták Károlyi memoárjait. Ez a francia idézet illik a Hetes írásművére is és nem tehetünk róla: nagy a gyanunk, hogy ezt az írást tulajdonképpen Tormay Cecilia írta. Egy kielégítetlen hisztéria hazug, a Bujdosókönyv rémlátásaira emlékeztető, átlátszó buta írása. De nem lehetetlen, hogy Herczeget Tur Stefánia kisasszony inspirálta. Tény, hogy aszszonyosan tudatlan és gyáva kattogás

ulását és a kölcsönrel siet segítőjére Magyarországnak.

Akármielyen utszéli és vásári is a Bethlen-kormány az a koronarontó trükkje, nem lehetetlen, hogy eredményre vezet. Annál is inkább, mert a szerencsétlen magyar népnek valóban szüksége van a kölcsönre. Igaz viszont, hogy a magyar népnek éppenséggel nincsen szüksége — a Bethlen-kormányra. Mindamelllett Vágó & Fábry, valamint Friedenstein & urak ügyesen és eredményesen dolgoznak.

és még a Farkas Pál is jobban megírta volna. Egyszer azt állítja, hogy Károlyi könyve marxisták műve. A következő mondatban már Jászi professzort nevezi meg a könyv szerzőjének. Az egyszerűség kedvéért a jeles hetes egy kalap alá veszi Jászit a marxistákkal. Valamit mégis helyesen íté meg és ugylátszik, ezért a nagy kivégzés.

„Ez az ember tud és mer akarni”, mondja Herczeg és rámutat, hogy „Károlyi Mihály könyvében a föltámadás vágya és reménye ficánkódik.”

Erről van szó: a feltámadásról. És Herczeg Ferenc, ez a Tisza István hulláján is élősködő, Beniczky né Bajza Lenke írásával ezt a feltámadást célozza megihusítani, miután Károlyi feltámadása Herczeg Ferenc csillagának leáldozását jelenti. Tisza István hetese kötelességének érzi, hogy Tisza Istvánt megvédje, mintha Tisza nem ágált volna a háboru mellett.

„... arról nem tudnak, hogy a koronatanácsban Tisza István volt a háboru és később az annexió gondolat ellenzője.”

Arról nem tud Herczeg, hogy Tisza István csak az első koronatanácsos ellenzete halkan a háborut, de később teljes gőzzel akarta a háborut. Tschirscky, bécsi német nagykövét július 15.-én jelentette kormányának: „Ma felkeresett Tisza és most már ő is feltétlenül egyetért velünk.” Erre a jelentésre Vilmos császár sajtóközleg írta rá:

„Endlich, ein Mann!”

Igazán különös, hogy a Tisza-epigonok folyton a koronatanácsosak jönnek elő, aminek nem lett semmi köve kezmenye és soha nem idézik Tisza újabb megfontolását, amelynek a szörnyű világháboru lett a következménye. És Herczeg Ferencnek sincs más fonograffemeze, és nem veszi észre Károlyi Mihály nagy nobilitását, amelylyel halott ellenfelét könyvében kerüli és nem aknázza ki Tisza István nagy bűnhalmazatát, pedig ez nagy hiányossága Károlyi Mihály könyvének. Ellenben rossz néven veszi Herczeg Ferenc, hogy Károlyi Mihály felégette a pesti Faubourg St. Germain-ba vezető hidakat. Ez fáj a verseci sváb fiúnak, aki életében csak azért verejtékezett, hogy — nem az arisztokráciához — ő, ilyen nagy álmai nem voltak, csak a magyar dzsentri-osztályhoz vezető hidakat felépítse. Ő csak dzsentri akart lenni és Károlyi, aki gróf, oldalba rugja az egész arisztokráciát! Ezt a könnyelműséget Herczeg Ferenc soha sem fogja megbocsátani Károlyinak. Egyébként is nagy tulzás Herczeg-Hetes Ferencel foglalkozni. Meg fogja ő még támadni Horthy Miklóst is, mert az osztrák-magyar flottát és a

hajóhaddal egyetemben valószínűleg az ő yachtját is átadta a jugoszlávoknak. De akkor már Horthy száműzött lesz. Viszont a legnagyobb gázság, hogy Herczeg Ferenc nem yachtozhat. Én nem is tudom őt yacht nélkül elképzelni. Pincér, egy yachtot Herczeg urnak és egy kis kék vért az ereibe... Endlich ein Schurke!

Horthy Miklós

földet vesz

a Chevra Kadisától!

A gyengébbek kedvéért a Chevra Kadisa a zsidó Entreprise des Pompes Funebres, a szentegylet, amely a rituális szabályok szerint eltemeti a zsidó holtakat. Horthy Miklós viszont Magyarország kormányzója, aki gondoskodott arról, hogy a Chevra Kadisának legyen temetni valója azon túl is, hogy természetes halállal haltak meg, megnyugodva Isten akaratában, zsidók, akiknek sorsa ekként volt megírva a Sors könyvében. Horthy Miklós kormányzó legjobb tisztjei szorgalmas szállító voltak a Chevra Kadisának... A Chevra és Horthy között ennélfogva régi üzleti viszony állott fenn és éppen ezért nem lehet megütközni azon, hogy a nevezett két cég között egy újabb, ezuttal adás-vételi szerződés jött létre. Aki mégis pikánsnak találja, hogy egyfelől a Chevra Kadisa, mint eladó, másfelől Horthy Miklós Magyarország kormányzója, mint vevő közt egy rendes üzlet kötött, az ellen tisztelettel kormányzósértés címén feljelentést adunk be a királyi ügyészségnél. Utóvégre sokkal becsületesebb és a magántulajdon szentségének respektálását látjuk, ha a kormányzó szerény kormányzói fizetéséből magtakarított filléreit szolgáltatva be a Chevra Kadisa pénztárába ama jó hevesi földért, amelyet mint vitézi földet is igénybe vehetett volna vitéz Horthy Miklós.

De térjünk a tárgyra. Hört, ha jól emlékszünk Heves megye egy kis községe. Ennek a falunak a földesura Winterberg zsidó bankár volt. Volt, mert már meghalt. 2500 zsiros holdja volt Winterberg bankárnak, aki mikor közeledni érezte, halálát elkészítette végrendeletét. A zsidó bankár horti birtokát két részre osztotta. Az egyik felét a fia örökölte, a másik fele a birtoknak az öreg ur végakarata értelmében pedig a Chevra Kadisára szállt. Winterberg meghalt, szépen el is temették és a birtokkal még sem az történt, ami a végrendeletében meghagyattatott. Erre vonatkozóan, sajnos, nincsen információk és nem is tudjuk, hogyan esett meg, hogy a Winterberg-hagyaték eladásra került és mely véletlenségnek köszönhető, hogy pont Horthy Miklós Magyarország kormányzója lett a 2500 holdas birtoknak a vevője. Horthy Miklósnak tudvalevően Kenderesen van birtoka. Lehet, hogy a spekuláció kihasználta azt a körülményt, hogy Horthy kedvesen venné, ha Horton lehetne földesur. Talán az ősi elherdált birtok került vissza a dicső unoka kezére, de mindenesetre szimmetrikusabb, ha Horthy nem csak Kenderes urának, de Horti urának is mondhatja magát. A Chevra Kadisa ajánlotta fel a Winterberg-örökséget, vagy pedig Horthy vetett szemét a horti földre, ezt majd az oknyomozó történelem lesz hivatva kinyomozni. Elég az, hogy a Winterberg-föld Horthy Miklós tulajdonába ment át és Horthy Miklóst horti földesurnak tisztelhetjük. Horthy Horton mintagazdaságot készülni berendezni. A Chevra Kadisa viszont, amely sirhelyek eladásával is foglalkozik, bizonyára fájdalomosan veszi, hogy Horthy Miklós, a kitűnő kuncaft, sirhely iránt nem érdeklődik. Amilyen előzékeny a Chevra Kadisa, ezt ráadásul adta volna Horthynak.

GLASEL MAX, igazgatósága alatt

Telefon 70-4-21

Etablissement Weihburg-Bar

Wien, I., Weihburggasse 10-12

Naponta este 9 órától: Oskar Virág

Oskar Steiner

Eric Gehrzen

Oskar Neuhaus

Jazz-Band

Mindennap 5 órai tea

Renaissance Bar

(Dukesz Bar) I., Singerstraße 9

Egyetlen magyar mulató
Legjobb cigány-zenekar

Minden hétfőn és csütörtökön
Kedélyes Renaissance - estély

AZ EMBER szerkesztősége:
Hamburgerstrasse 20., II. em. ajtó. 7

Garami Ernő nyilatkozik Az Embernek londoni utjáról

Garami Ernő, Peidl Gyula és Vámbéry Ruzstem társaságában megjárta Londont és visszatérve Bécsbe, az „Arbeiter Zeitung” hasábjain megírta azt, amit londoni utjáról megirandónak tartott. Garaminak az „Arbeiter Zeitung” múlt vasárnapi számában közölt cikkét egész sereg magyar lap lefordította, citálta, sőt némelyik sajátjaként közölte, ami természetesen helyénvaló, mert hiszen az a fontos, hogy a Garami által hirdett igazságok minél szélesebb körben terjedjenek. Mi azonban nem elégedhettünk meg Garami cikkének utannyomasával, mert azt gondoltuk, hogy „Az Ember” olvasói számot tarthatnak arra, hogy az ő részükre Garami Ernő külön mondjon el megvalamit londoni tapasztalatairól. Ebből az álláspontunkból kiindulva, fölkerestük Garamit, aki a következő érdekes dolgokat mondotta el „Az Ember” számára:

— Azt a keveset, amit londoni utamról és ottani tárgyalásaimról elmondhattam, amint Ön jól tudja, megírtam az „Arbeiter Zeitung”-ban. Aki engem ismer, az tudja, hogy én nem mentem ki tiszta reményekkel Londonra, de ezzel szemben kijelenthetem, hogy utam eredményével teljesen meg vagyok elégeve és amilyen celt ez az ut szolgált, azt teljes mértékben elértük. Meg vagyok róla győződve, hogy a jövőben igazolni fogja azt a várakozást, ami mi magunk fűzünk utunk eredményez. Londonban mertekadó tenyzéssel rendkívül sokat tárgyaltunk és kitértünk a magyar kérdés minden részletére. Ezekről a tárgyalásokról bővebb részleteket emondtam — a dolog természeténél fogva — teljes lehetetlenség. Ezt nem is igényelhetjük senki, aki valóban komoly eredményt vart ettől az utól. Az bizonyos, hogy a jelenlegi magyar kormányoknak számos, ideig ugyanis teljesített hazugságot sikerült lelepleznem, a többek között Bélinén Istvánnak azt a kedvec mesejét, hogy ő utána csak bolsévik kormányzat következne Magyarországon. Már az odakint mindenki tudja, hogy ez nem igaz. Engem teljesen hűdgen nagy az, hogy utunk eredményét kurzuskorokban értető ceizatai leki-snyei imgyekeznek, amint idegen volt tölem az a törekves is, amely ennek az unak jelentoseget tulozni igyekezett. En csak reals dolgokat vartam, es — ismettem — amit vartam, az valóban megtörtént és en elegetten érkeztem haza Londonból.

— Most pedig én is elbeszéltem önnek — folytatta tovább Garami — Karolyi Minayai való véletlen találkozásunk csodálatos történetét. Elore bocsátom, hogy ezzel az elbeszéléssel eszem agaban sincs igazolm magamát a csodálatos véletlenből, hogy Karolyival valóban véletlenül találkoztunk, mert hiszen megnyugtató hatom a netan főhaborodami szandékozokat, hogy ha véletlenül nem találkoztunk volna Karolyiakkal, eredeti elatarozásunkhoz kepest, feltétlenül jökerestük volna ot Londonban. En a véletlen találkozásnál nyomban nevetve megjegyveztem, hogy senki nem fogja elinni nekünk ezt a csodálatos véletlenseget, pedig felteteleznem, hogy ilyen butat nem fogunk kitalálni, mar csak azért sem, mert nem volt szükségünk erre a véletlenre, amikor feltétlenül szandékunkban volt Karolyival találkozni. Maga a dolog úgy történt, hogy Peidl, Vámbéry és én megérkezésünk után nyomban fölkerestük Fritz Adlert, aki mindvegig a legnagyobb barátságossággal támogatott bennünket oda int. Adlerrel együtt ebédeltünk és az ebédhez menet megálltunk egy autobusz-megállónál és az első autobuszra, amely odaérkezett, nem tudtunk felszállani, mert az zsúfolva volt. A következő autobusz tetejére azonban fölkapaszkodtunk és pár perc mulva ugyanoda szállt be Karolyi Mihály a feleségével. Ennek a véletlen talál-

kozásnak, amelynek valamennyien nagyon megörültünk — objektív tanuja volt Fritz Adler. E találkozás után, eredeti szandékunknak megfelelően, Peidl, Vámbéry és én meglátogattuk Karolyit szerény kétszobás lakásában, majd pár nap mulva ő látogatót meg bennünket. Egy ízben együtt voltunk Karolyival löncsön Bertraud Russelnél, a világ egyik legelső fizikusánál, aki különben lelkes tagja a munkáspártnak. Elmentünk Karolyi Mihály előadására is, amelynek nagy sikere volt. Karolyi érdekes fejtegetése mély benyomással volt a természet zsufolásig megtöltő angol közönségre és a jelen voltak nagy megdöbbenéssel hallgatták, ahogy Karolyi — az igazságnak megfelelően — ismerette a jelenlegi magyar állapotokat.

— Karolyi Mihály — folytatta melleg hangon Garami — az elképzelhető legszerényebb körülmények között él Londonban a feleségével, két kis szobában, minden cseléd nélkül és még a gyermekeitől is elszakítva, akik nevelőintézetben vannak elhelyezve. Valóban, a szó legszoro-

Kik gyilkolták meg a félegyházai fogház politikai foglyait?

A hadbírószak tiz évi fogházra ítélte Tassy Gergelyt, Héjjas Iván egyik katonáját, aki hazafias felbuzdulásában rettenetes kínzások közepette meggyilkolta és kirabolta Schwartz kiskunhalmi biztosítási ügynököt. A tárgyalás alkalmat szolgáltatott a tárgyalásvezető Györfly őrnagy-hadbírónak, hogy szimpátiáját és a nyomorgó magyar nemzet háláját fejezze ki Francia-Kiss Mihálylyal szemben, aki Tassy parancsnoka volt, a fehér terror-korszak leghírhedtebb hőse, akit mint tanút faszítottak a bíróság elé. A magyar igazságszolgáltatás, amelynek Györfly-féle bírái vannak, elbírja, hogy az egyik gyilkost elítéljék, de azt a gyilkost, akihez képest Tassy Gergely ártatlan barányka, a magyar nemzet hálájával árasztják el. Az ítélő magyar bíróság szerepe van olyan rémes, hogy úgy hat ránk, mint egy eleven gyilkosság. Az egyes gyilkosokat elítélik, a nagy tömeggyilkosok jegyzőkönyvi dicséretet kapnak. De hát melyik ügyész és bírő nem hi-zélegne azoknak, akik a kormányzó kegyében sütkéreznek? Ezért hallatlan igazságtalanság Tassy Gergelynek, a derek magyar gyilkosnak az elítélése. A jogegyenlőség legpregnansabb megsértése, hogy itt kivétl. tesznek egyes gyilkosokkal. Tessék Kiskunhalmi után Kecskemétre is elfáradni, igazságot tenni, vagy barátkozni. Mi már megelégednénk azzal, hogy a régi bűnököt feltárják és ennek fejében azt is szívesen vesszük, ha Györfly hadbíró megértő, meleg barátságban összeolvad az összes gyilkosokkal. És menjünk el Halasról Kiskunfélegyházára...

„Az Ember” 1920. év június 13-iki számában a következő cikk jelent meg:

LEGUJABB

Héjjas tovább dolgozik Négy új gyilkosság júniusban

Június elsején este 9 órakor katonák hatoltak be Kiskunfélegyházán a járásbírószak börtönébe. Ott a cellákból kihurcolták a következőket, kik múlt év augusztus hó óta vannak vizsgálati fogságban, de vádirat ellenük még mindig nincsen, mert nincs is ellenük más vád, mint hogy a direktorium tagjai voltak: Iványi Sándor kéményseprő, Héderly Antal cementmunkás, Dr. Mártonffy Ernő tanár és Némédy Sándor vasas. Az udvaron elkezdték őket a katonák kinozni, ütni, vagdalni, szurkálni, úgy, hogy a rémes halálordításokat a környék lakófélig hallották, de nem mertek segítséget e sietni. A Héjjas-pribékek Héderlyt és Mártonffyt addi kinozták, míg az udvaron kiszendvedtek Némédyt elvették magukkal és azóta nincs hír róla. Iványi nyakát elvágták, fe vágták a balkezén az ütőereket és nyomra táján megszurták.

Csodálatos módon mindazonáltal életben maradt; átszállították a kecskeméti Város Tartalék Kórházba, ahol az I. emelet 17. szám alatti haldoklik.

sabb értelmében szegényes és szűkös életmódot folytat a Karolyi-pár, de panaszos szó nem hagyja el a szájukat és a legmeghatóbb türelemmel viselik nehéz sorsukat. Karolyit Londonban végtelenül becsülik, az októberi forradalom volt vezérének és a magyar köztársaság volt elnökének és feleségének rendkívül megbecsült társadalmi helyzete van minden körben. Sokat vontunk együtt és nagy örömmel gondolok erre az öt esztendő utáni első találkozásunkra.

Garami Ernő és Karolyi Mihály tudvalevően nem minden részletkérdésben gondolkodnak egyképpen, de természetesen, hogy a végső cél tekintetében nem lehet közöttük eltérés és a taktikai ellentétek ellenére is mélyen él közöttük a bujdosó forradalmárokat átható szolidaritás. Ez kiérzik Garami minden szavából, amikor Karolyiról beszél. Érdekes nyilatkozatát a ritkán ellágyuló Garami Ernő a következő, már szinte elfogódott hangon kiejtett szavakkal végezte:

— Londonból visszajövet egy napot Párisban töltöttem. Párisban nem tárgyaltam senkivel, elfelejttem az egész szomorú magyar politikát, végre magánember voltam és gyönyörűséggel szívtam magamba Párist. Higgye el, hogy nem volt kedvem onnan visszajönni és úgy szerettem volna Párisban maradni örökre...

Átszállítottak ezenkívül tizenhat foglyot Kecskemétre, akik a legnagyobb rettenésben várják sorsukat.

Hírszolgálatunk nem volt tökéletes pontossága. Csak most van alkalmunk megbízható információk alapján tudósításunk tévedéseit korrigálni és feltájni, hogy tulajdonképpen mi történt Félegyházán 1920 júniusában, a Horthy-uralom első évének tizenegyedik hónapjában és kik voltak a gyilkosok? Feltárjuk a tetteket, közszereplő felelőségre vonják őket, hanem, hogy a nyomorgó magyar nemzet háláját velük szemben is terőjják.

Először is meg kell állapítanunk, hogy a félegyházai gyilkosság nem Héjjas Iván vállalkozása volt. Neki csak annyi köze van ehhez, hogy az ő kecskeméti bevált módszere alapján hajtották végre: védtelen, bezárt foglyokat hánytak kardéltre. Másodsor helyre kell igazítanunk első híradásunkat, nem katonák gyilkoltak a félegyházai fogházban, hanem gyáva, részeg tiszt urak sajátkezűleg vállalták a hőharmunkát. Tisztek! Horthy Miklós tisztjei.

Az Endre-házban határozták el a gyilkosságot.

A magyar parlament jobb mezőjében az egyik törvényhozó Endre Zsigmondnak híják. Kiskunfélegyházát képviseli a képviselő ur kormánypárti programmal. Kiskunfélegyháza főszolgabírói székéből került a tisztelt Házba. A békében, háboruban forradalomban és fehér terrorban főszolgabíró volt. A háza ott van a félegyházai járásbírószak mellett. 1920 júniusában a főszolgabíró urnál nagy vacsora volt. A fia, dr. Endre László főhadnagy látta vendégül tisztársait. Czajlik Kálmán tüzérhadnagy és Szabó Endre, szintén tartalékos tiszt, zongoraművész, aki a nagybátyjától földet örökölt és úgy lett félegyházi földesur, itt nagy mohón a főszolgabíró jó homoki borát, így, vidám poharazás közben az öreg Endre Zsiga vetette fel a tervet:

— At kellene menni, fiuk, a fogházba megtanítani mőresre a kommunistákat!

Az áldozatok

Kommunisták? Ne felejtjük el, 1920 júniusa volt. Horthy már majd egy éve uralkodott. Már jogrendről beszéltek és már nincs népitélet, hisz a „független” magyar bíróság elég kegyetlenül oszt igazságot a forradalom minden szereplője fölött. Iványi Sándor kéményseprő, Héderly Antal cementmunkás, dr. Mártonffy Ernő tanár és Némédy Sándor vasasmunkás a félegyházai direk-

tórium tagjai voltak. Szociáldemokrata, talpig becsületes emberek. Senkinek a hajszála sem görbütt meg Félegyházán a forradalom alatt. Iványi Sándor félegyházai paraszt szülők gyermeke, Budapestben kéményseprőmester volt és a Karolyi-rezsim küldte Félegyházára kormánybiztosnak. Amikor a diktatura kitört, Iványi lemondott, a polgárság deputációja kérte, hogy maradjon. Anynyira népszerű volt, annyira szerettek, hogy az összeomlás után meg akarták választani a város polgármesterének. Fel-sége és egy kis leánya volt. Mártonffy tanár Horvátországból menekült, ott szolgált a magyar kulturát, lelkes idealista, amikor elfogták, jegyben jart. Héderly félegyházai cementmunkás, családos ember, aki ellen senkinek nem volt panasza.

Amikor a románok bevonultak Félegyházára, a fehérek feljelentésére nyomban letartóztatták a direktorium tagjait. A legszigorubb vizsgálatot sem sikerült ellenük kompromitáló dolgokat bizonyítani, úgy, hogy a románok Iványit és társait szabadon engedték. Alig-hogy a románok kivonultak Félegyházáról, megkezdődött az üldözés. Iványit, Mártonffyt, Héderlyt és Némédyt ujjal lecsukták. Az ügyész ugyan zavarban volt, nem tudott ellenük vádat konstruálni, de az Endre-házban meghozták a halálos ítéletet.

Endre Laci, Czajlik Kálmán és Szabó Endre egy kis bátorságot ittak magukba, felcsatolták kardjaikat és átmentek a járásbírószak épületébe. A direktorium négy fogolytagját kivették az udvara és a fegyveres tisztek a fegyvertelen foglyokat elkezdték vagdalni, ahogy azt már 1920-ban „Az Ember” jelentette: Mártonffy és Héderly a fogház udvarán haltak meg a tiszt kardok csapásaitól, Iványit átvágták nyakkal szállították el a kecskeméti kórházba, ahol rövidesen behalt szenvedéseibe. Némédy felől nem tudunk bizonyosat. Állítólag szállítás közben tették el láb alól.

A gyilkos multság után a tiszt urak Czira gyógyszerész patikájában mosták le kardjukról az embervért...

Két vagon petróleum

Hogy miért kellett Iványinak és társainak így meghalni? A forradalom zavarában Endre főszolgabíró ur a félegyházai pállaudvaron vesztgő két vagon petróleumot tolatott szent-kun birtoka felé. A főszolgabíró ezt a két vagon petróleumot elkommunizálta. Azoknak, akik hitelesen voltak informálva a petróleum ügyről, pusztulniok kellett.

A gyilkosok, köszönöm szépen, jól vannak. Az öreg Endre magyar törvényhozó. A fiatal Endre még az apjánál is nagyobb ur és őt igazán nem fogja utolérni az igazságszolgáltatás sujtókeze: főszolgabíró Gödöllőn. Gödöllőn, ahová Horthy vadászni jár. Az udvari vadászon Endre Laci is résztvesz. Horthy kormányzó és Endre László főszolgabíró a le jobb barátok. És ha Horthy vele, ki ellene?

(* Perzsa szőnyegek
Vagy választék legfinomabb szőnyegekben. — Közvetlen behozatal Perzsiából. — Vámszabad raktaár a Hauptzollamtnál
Naghi Fathalioff
Wien, I., Bäckerstraße 2

Baden A téli sportolók Baden találkozóhelye
HOTEL-RESTAURANT „STADT WIEN”
ELSŐRANGU
* ETELEK ÉS *
ITALOK
AMERICAN-BAR
TULAJDONOS: FRANZ KUBELKA

Párisban
»Az Ember« képviselője
Georges Böloni
5 Rue Rameau Paris 2-na
Minden magyar könyv és gazdag tartalmu olcsó naplarak kaphatók

Hittler és Ludendorff a vádlottak padján

A müncheni Ulain-pör

Hittler és Ludendorff, akik fegyveres puccsal akarták a maguk véres és szennyes rémuralmát Bajorországban megteremteni, ezekben a napokban a müncheni bíróság előtt a vádlottak padján ülnek. Nem érdemes tulságosan sok érdeklődést pazarolni a müncheni hazá-árlási pörre, mert hiszen tudvalevő, hogy akkor ma, tartják kezükben Bajorországban az uralmat, Kahr és társai, voltaképpen cinkosai Hittleréknek és senki se remélje azt, hogy Münchenben már ácsolják Ludendorffnak, a legnagyobb német csatavesztőnek, az akasztófát. Münchenben ugyanaz a játék folyik, ami nemrégiben Budapesten pergett le játszi könnyedséggel: Münchenben az Ulain-pör repriméját játsszák.



Hittler

A különbség mégis az, hogy Bajorországban mégis több a szeméremzet, mint Magyarországon és míg Bethlen az összes elképzelhető fügefaleveleket lerázza magáról, és hat hét után szabadon engedte, sőt bírót is felmentette a bajor fegyveres hordát Magyarországra liferálni akaró Ulaint, addig Kahr legalább néhány hónapig szinleg



Ludendorff

börtönben hagyja ülni titkos cinkosát, Hittlert. Ott áll a müncheni bíróság előtt ez a két nyavalys kalandor, akiknek Ulain liferálni akarta egész Magyarországot.

Sivár látvány Hittler és Ludendorff a vádlottak padján. Két primitív buta ember, hijával minden stílusnak, minden koncepciónak. Ezekről rettegett esztendőkön át az európai demokráciának minden barátja, ezek a szánalmas és kómikus figurák voltak azok, akikről a magyar kurzuslapok áradozó himnuszokat zengedeztek, akikről rémüldözve olvashatta a jámbor magyar nép, hogy döngő és földetremegtető léptekkel elindultak az intranzigens keresztény világalguralom megeremtelésére. Hittler és Ludendorff, a két törpe bohóc, minden országok reakciók álmodozóinak e két pánccélós vitéze, most a müncheni kegyes és jóindulatu bírák előtt állva, ostobaságokat fecsegnek bele a világba és kiderül, hogy kicsoda két gonosz tökkfalkó volt az, akiket a keresztény világ megváltóiként ünnepeltek hű magyaraink. Hittler, Ludendorff vagy Ulain: ugyanazok Hittler. Ha nem hiszték, néztek az iderajzolt két kongó buta, fejet.

Emlékezések Neutráliából

IV.

Hogyan árulta Károlyi a franciáknak a magyar hazát?

Vineta harangjai csendülnek fel a Mult tengeremélyéből; mint ködszöngyeg áll meg iróasztalom előtt a berni „Hotel National” hallja, a kedves kis szállodáé, mely 1917. novemberében a nemzetközi sajtó laktanyája volt: internacionális kulturközösség szigete a világháború tajfunjának szélszentes fókuszában. Most egy nagy bank palotája ez és trezorok meg Wertheimkasszák állanak a nagy fehér asztal helyén, mely körül osztrák, magyar, bolgár, francia, angol, holland, svéd s (a németek kivételével, kik mint mindig, ezuttal is kiközösítették magukat a „szent haza” nevében ez általános emberi és szellemi együttesből) minden más nemzet képviselőjének képviselői, megannyi a világ minden tájáról érkezett egymást nem ismerő barát, vitták meg az eseményeket. Mint nyelvtanító kutyák falkája, loholtnak egy sorban a világháború karavánja mögött: megcseréltük a híreket, kiegészítettük a lelt nyomot és nem tett különbséget közöttünk, hogy annyiféle hadistent kellett szolgáljunk. A tenger, mely elnyelte a barátságos kis hotel és feketeszakállas gazdáját, meg a csengőkacagásu, nyulánk, melles Stüder kis-asszonyt, ki a kasszában állt, előntötte rég ezt az egyszer élt társaságot is. Grumpach Péter kormánypartii képviselő a párisi Chamber-ban, Mislano szociálista programmal a Montecitorio, Fleschet a tüdejé ölte meg, az öreg Steinherzt magam kísértem sirba, özvegyével tegnap találkoztam a Schotenringen... van aki bankdirektor lett és van, aki mint kommunista francia börtönben ül közületek, testvérrel, kikkel akkoriban Károlyi Mihály nevében találkoztam.

Mert a „magyar gróf”, a „Caroli” állt akkor kerek nyolc napot át minden események fölött. A szenzációk legszínesebb hazugságai az ő személye körül fűződtek kuszoruba. Sokat vártak tőle és mindenki mást: de abban mindnyájan megegyeztünk, hogy a gróf nem fog hazautazni a konferencia végén: végleg kimenekült Bolondország kormányainak kezébe. Talán Párisba visz az útja egyenesen, talán Genfben lézsen szálása, nemzeti emigránsok hagyományos e refugiumán fogja a magyar republikánus komitét, avagy kormányt megalakítani; de talán az argonnes-i erdő lesz következő állomása, melynek gránátzagea csonkjai között egy kicsiny légző kezében a francia trikolor mellett egy piros-fehér-zöld magyar zászló lobogott. (Jaj, hogy a magyarság, hogy Kossuth népe hadhatárokon át nem hallotta meg annak az egyetlen kürtösnek szavát, ki az igazi ellenség, a német imperializmus ellen trombitálta néhány embernek a franciák frontján a Rákóczi-riadó! Vagy hogy Kossuth népe, mesék magyarája, rég azza vált, mint jelszava, Turán, mely Horthy vonatát repíti ma a kihimvadtt puszták és elrohadtt délibabok fölött?)

Nincsenek balsorsok és nincsenek véletlenek. Tragikai vétség van és tragikus bünhődés. Az isten pedig mozdulatlan, örök vaslogikával áll a történések mögött. Évezredes Magyarországnak léte, alapja nem erőszak volt és nem császári kegy, hanem az örendelkezés joga, az egy-nyelvet-beszélők öszszetartozásának és önkormányzatának joga a „Verwirkungstheorie”-val szemben: szét kellett törnie, darobokra kellett tépnie, mikor fegyvert fogott a nemzeti elnyomás, hogy hatalomra segítse a német szuronyt a poseni lengyel és a lotharingiai francia fölött; harcolt, hogy Trisztben rendőrlig lehessen a Verdi-zenét elültetni és hogy akasztófára huzhassák Battistini, ki Mazzini apostola volt, mint maga Kossuth. Erőszak oldalán harcolt a népjogok ellen; erőszak tiporta le a magyar nép jogát. Nem Strassburg maradt német, nem Velence lett osztrák: Hassa lett cseh és Nagyvárad román... Hanem, akik átokba, öngyilkolásba karddal, tollal romlásba vezették a magyart, nincsen nekik joguk ma nemzeti panaszokkal járulniok a Népszövetség elé: ami történt, az ő elveik diadala! Törvényszerű volt Trianon és törvényszerű Károly király bukása. Császári tiszteknek, kiknek szemében dicsőség volt a Belgium elleni szennyes hiúság és diadal a felgyújtott Louvain: dicsőségük lett Tata is és diadaluk Budaörs.

De 1917 novemberében más volt a helyzet. Hogy minden szem az érkező Károlyi felé tekintett, annak jórészt a háborús helyzetben rejlik a magyarázata. Amerika akkor még csak fenyegető felhő volt a távol horizonton: a csapattranszportok még korántsem voltak biztosak a buvárhágok előtt, lassan s bizonytalanul ködlöttek még az Óceán túl-

partján, de a francia front már holtfáradtan, fogcsikorgatva s hátra-hátralépve tartotta magát. Olaszországot belső viszályok váltóláza rázta és az orosz „gőzhenger” darabokra tarta a fellázadt muzsik csizmái alatt. — Egy magyar forradalom fantasztkus, leirhatatlan, mindent megváltoztató lett volna az entente számára — akkor. De nemcsak egy nyílt forradalom: maga a kettészakadás, az ententebaráti, békepárti ellenkormány, bár bujva s külföldön való megalakulása is. A közép-európai birodalmak zárt falán ez lett volna az első rés, az első törés, melyet gyors lötemben követett volna más. A bolgár emigránsokat azonnali tette bírta volna egy ily lépés: a bolgár kettészakadás jó félével előbb előidézte volna; a magyar katonaság, az osztrák-magyar haderő e magva, kristály, biztos derekhada: hirtelen oly megbizhatatlanná vált volna, mint a cseh csapatok; az akkor még erős Armée d'Orient áttörhetett volna a megingó Bulgárián, a forradalomba boruló Magyarországon; a németiség kénytelen lett volna nyugati hadfrontját megbontani, a gazdasági krízist végtelenül meggyorsította volna a magyar buzakamarák lázongása: a vég, az entente győzelmé, bekövetkezett volna kétségtelenül rövid hetek alatt.

... És a kis szövetségesek-kegel akkor még nem volt végleges az entente megegyezése!

Az ententeállamok vezérdiplomatái is így látták a helyzetet. (Sok személyes tapasztalatból tudom.) Berni követem nem merték szíki kezdeni Károlyival, mert nem teheték ki magukat s államaikat egy esetleges visszautasítással járó óriási botránynak a nyilvánosság előtt: már csak beletű, kis szövetségeseik miatt sem, kikre épen a magyar haderő ellen volt szükségük, s kiket nem szabadott kettős játékkal elidegeníteniük. De várták Károlyi ajánlatát, ki a magyar forradalmat „tartozott” volna szállítani. Sokat lehetett volna kapni akkor ezért, nagyon sokat. De nem mindent. Az integer Magyarországot semmieset... És Károlyi Mihály-nak, az ő hagyományokban gyökerezett hazaszeretetének, ugylátszik, ez volt a döntő. (Fiume, Horvátország, a három északi megye és a Székelyföld egy része aligha lett volna menthető)

Az ő akkori programja alig tért el a Károly király dugába dönt suta békekiéreltetől. Még a „Niebelungentreue” ideológiájától sem tudott teljesen és minden lelki-furdalástól mentesen felszabadulni... „Es wäre nicht zweckmäßig durch meine Stellungnahme bezüglich der Angelegenheiten unserer Verbündeten die Öffentlichkeit zu beeinflussen”... monda az entente journalistáknak s nekem, mikor a német hadicélokrol próbáltunk beszélni. Korrekt volt a megőrlés, hazafi volt és tekintettel volt mindenki. Mult irószobám ideztem határozott nyilatkozatát a remélt magyar forradalomra vonatkozólag, melyről azt hitte, hogy elkerülhető. „Választól jog Magyarországon — Szabad kereskedelem mint nemzetközi princípium — Minden annxiótól mentes békekötés — Általános lefegyverzés és az öszszes hadviselő felek teljes demokratizálása”... miccsoda istenek, genlek és gyermekek idealkivmusa kellett hozzá, hogy valaki komolyan kizvihetőnek tartsa s politikai programnak állítsa ezeket a szép álmokat! A nalvításig ment ennek a kivételes embernek a hite az emberi jóságban: hitt az emberben, mint ahogy hitt a magyarban és hitt egy évvel később a belgrád fegyverszünet kötésével az ententeban is... Én sohasem tudtam és ma sem tudom követni ezt az evangéliumi hiterőt...

Mondanom sem kell, hogy ha legmerészebb szavaiban eljutott a „különbéké” eszméinek felvételéig, ez mindig „monarchia”, semmiesetre sem egy magyar köztársaság különbékéjére vonatkozott.

És még egy súlyosbító körülmény: ez a naiv idealista a lángész megdöbbentő s emberfeletti intuícijával látta a tényleges helyzetet: igazabban, precízebben, biztosabban mint a háború valamennyi szaktekinélye és vezérpolitikus! Igazabban és biztosabban mint az ellenfél, sőt mint saját kísérete s párthívei, mint Jász Oszkár például. Amilyen kérelhetetlen bizottsággal érezte a „Mittleuropa”-idea abszurditását és szörnyű voltát. („Naumanns „Mittleuropa” würde die Perpetuierung des Kriege bedeuten”... monda Bernben) — olyannyira tudta, érezte, hogy a centrálhatalmak elvesztették a háborút — és ezt szemébe monda — (mint dr. Klein

attasé közléséből tudom) — magának a berni osztrák-magyar követnek is, ki vezérszerepet vitt volt a monarchia különbéké-akciójában. De magyarázta a meggyőződés erejével nekem is... (Nekem: aki künn életem, szabadon érintkeztem az öszszes hadviselő felekkel és hivataloszerílen ismertem pro et contra eseményt a legapróbb részletekig...): aki egy bezárt ország börtönéből jött eznap, hol csak ritkán s nehezen juthatott tendenciáiban írások, meg nem hamlisított adatok tanulmányozásához, mint maga mondta.) Jobban tudta mint én, jobban tudta mint maga az entente, mely hitt, de nem bízott a maga győzelmében. Károlyi nem hitte, nem féltte, nem föltette, hanem biztosan, rendületlenül s fája tudta, hogy a háborút semmiesetre megnyerniök nem lehet, mióta Amerika beavatkozott. — Hogy nem lított pártot mégsem az otthoni ideológiával szemben, hogy nem közeledett a franciához vagy angolhoz, hogy hazatért megint hazafinak, a szó tisztalvául értelmében: a helyzet félreismerésével menteni nem lehet. — Nem mondhatok más, mint Ehrenswaerd gróf már idézett szavát: *Il voyait tous, il sentait encore plus: il ne faisait rien!*

Károlyi berni „hazaárulása” életem egyik legfájdóbb csalódása volt. De nemcsak én csalódtam: csalódtunk sokan, magyarok, semlegesek... és mindenekfölött maguk a franciák. A francia sajtó, mely egészen berni utjéig állandóan kimélte, sőt dicsérete s tisztelte Károlyit, benne látva a jövő egyetlen poszt-szibilis államférfiát: a gróf berni nyilatkozatai után a csalódot emberek kettözött dühével ugrott neki.

„L'agent de la paix pourrie” (a rothadt béke ügynöke), írta a francia kormány akkori szócsöve, a lausannal „Gazette” és a Quai d'Orsay megszokott írnoka, Maurice Muret, egyenesen az „osztrák-magyar monarchia”-olajágas ügynökének nevezte („Méfions-nous enfin du rayon d'olivier agit par cet agent de l'Autriche-Hongrie”).

A berni palaverzők a demokrácia és liberálizmus jelszavával akarnak elbódítani, de kiküldöik közben tovább harcolnak BelgiumjésElszász megterharításáért Károlyisem akar elválni a szövetségeseitől; megzavarodik, ha Elszászra fordul a szó és ezért: „la paix revée par le Comte Caroli n'est pas plus à souhaiter que la paix dont disserte M. Quidde!”... Károlyi békéje nem jobb, mint a Quidde tanírása!

Pedig — s ezért idéztem mult írásomban Károlyi nézetét Quidde tanárról s társairól — Károlyi hasonlíthatatlanul helyesebben ítélte meg a helyzetet, mint akár Quidde, akár bárki más a „palaverzők” közül. Az entente-sajtó entuziazmsa Károlyi iránt Bernig tartott: egy nappal sem tovább. Idéztem jelen emlékezéseim kezdetén egész sorát e bló s magaslatló entente-cikknek: indokuk nem a Károlyi szép szeme vagy a magyarok iránti szeretet volt, hanem az, hogy Károlyitól várták a háború megrovidítését, Németország hátbatámadtatását a franciákkal — tepaktált magyar forradalmi kormány segítségével.

Károlyi feláldozta a francia támogatást loyálisán s a magyar integritás eszméjének. Erény volt-e ez? Tévedés? Hiba? Vétek?... En tragikai vétségnek éreztem és nem voltam meglepetve egy percig sem, mikor Károlyt az integritás-lovagok tették földönfutóvá, kikhez ő oly kézzel való és mikor az integritás elleni vétekkel váltottan kénytelen — az ententehatalmaknál lelvi refugiumot. Az 1917-ben elmulasztott londoni „pártító-ut” bosszúja, hogy 1923-ban mégis csak Londonba kell menekülnie — Budapest elől... Ha hét évvel előbb teszi meg ezt az utat: ma Budapesten, Nagyváradon és Kassán más volna az úr.

... Ó, nincs jogom itélni s kritizálni. Csakugy megérdemlem a magam balsorsát, mint Károlyi. Jobb belátásom ellenére tartottam ki a magyar kormányok s a magyar háború mellett én is 1919-ig, holott minden igazságérzetem az entene felé taszított... „Right or wrong...” a hazám ellen nem vontam le a konzekvenciát: megalkudtam (mint Károlyi) a haza miatt. S amért, mikor kötelességem lett volna, nem írtam franciáit: most keszerves kénszer írom németül. S a drága hazától megkaptam azt a rümet, amit mindenki megérdemel, ki hazáját többre tartja a maga lelkiösmereténél és aki fölmenti a gyilkost, ha az „magyar”.

... Hiszem az istent, hogy utánam e sorsban még sokan fognak következni a „right wrong” hívei közül. Benedek Károly

— Reinitz Béla új daloskönyve. Február végén jelenik meg Reinitz Béla új dalos könyve, amely a kiváló zeneszerző hét Ady-versre írt zenéjét tartalmazza. A daloskönyv művészi címlapját Biró Mihály rajzolta. A kötet ára 50.000 osztrák korona. A szerző aláírásával ellátott számozott diszpeldány 200.000 osztrák korona. Előfizetéseket „Az Ember” is elfogad. Utóállambeli megrendelők az előfizetési árhoz a portó összegét is csatolják.

„Az Ember” előfizetési árai:

Egész évre:	Fél évre:	Negyed évre:
220.000 o. k.	110.000 o. k.	55.000 o. k.
110 cs. k.	55 cs. k.	28 cs. k.
550 lei	275 lei	140 lei
275 dinár	140 dinár	70 dinár
8 dollár	4 dollár	2 dollár
64 fr. frank	32 fr. frank	16 fr. frank

Brett Adolf

Tulajdonos és igazgató

Walfischg.

11 Telefon: 71-0-29

PAVILLON

Bécs legelőkelőbb és legszebb táncpalotája * Naponta 5 órai tea
Este souper * Elsőrangú táncatrakciók

CAFÉ MADRID

II. Praterstr. 76

Esténként

OLÁH JENŐ

cigányprimás és zenekara hangversenyez
Minden csütörtökön reggel 3 óráig nyitva

Isten vele Mihály

(F. tömör stílus dicsérete)

Egy röpké szóban mennyi fájdalom: dalolnia valami szóról valami régi költőnk. Ó, igen, sok fér egy szóba. Hát még háromba! Egy egész társadalom.

A címben idézett bucsusztót egy hadbíró-sági tárgyalás elnöke, Gyórfly őrnagy intézte a tárgyalás folyamán tanuként kihallgatott Francia Kiss Mihály amnesztíás gyilkoshoz. Ez a Gyórfly őrnagy — adjuk meg mindenkinek a maga igazát — elnöki pártatlansággal, tárgyilagossággal vezette a tárgyalást. Hivatalos szenvtelenséggel, római hidegséggel. Hagyta, hogy az ártatlan igazságot igazolódjék s hagyta, hogy a gyilkos nyaka körül összefonódjanak a hurkok. Az ember már-már azt hitte, hogy a szenvtelenségében kissé messze megy. Az ember már-már feltette a karrierjét. Elvégre katonája: a kurzus katonája, ha most bíról székben ül is. Vajjon mi ő, tündödtünk magunkban: szent-e vagy fáradt? Az igazság bajnoka vagy csak flegmikus? A pár alakjai nagyszerű rellekben mutatták meg magukat még a rossz pesti sajtó törvényszéki riportjain keresztül is. Látni lehetett mindegyiket: a konok és buta Tassyt, a megijedt zsidó tanukat („nem szívesem emlékszem vissza azokra a napokra...”) — mondta az egyik, de elhisszük neki) s főleg a koronatanut, Francia Kiss Mihályt. Nahát, őt legfőképpen.

„Az Est” írta meg a legszelebbben Francia Kiss Mihály fellépését. Rövid bekecsben lépett be, korbáccsal a kezében. („Az Est” ezt a szót korbács diltt betűkkel szedette. Feltűnt nekik a korbács. Azt lehetne hinnünk, hogy megütödték a korbáccson. De ez tévedés. „Az Est” minden pittoreszk momentumot vastag betűkkel szedett. S mi pittoreszabb, mintha valaki korbáccsal megy oda, ahol az igazságot osztják? Milyen érdekes: korbáccsal...)

Francia Kiss Mihály, ez az érdekes személyiség, akiről annyi szépet és jót olvashattunk a „Szózat” és a „Nemzeti Újság” hasábjain, mint köztudomásu, komor, kevésbeszédű, zárkózott ember. Ebben a tekintetben Prónay Pálhoz áll legközelebb. „Mint komor bikáké, olyan a járása.” Méltóságos. Szigorú. A kevésbeszédű, nehézjárásu, kitérő baragu magyar falusi ember megtestesült szimboluma. Jelenléte tisztelget és félelmet kelt a körülötte-lévőkben. Szépen meg lehetett figyelni, mint vált az inkább szürkén csobogó tárgyalás egyszerre ünnepélyes hangváv abban a pillanatban, amelyben Francia Kiss Mihály megállott az elnök emelvénye előtt. Mert nem igaz, hogy a szavaló és ide-oda utazgató Héjjas Iván a magyar Istennya. Nem: az igazi istennya, az igazán lesújtó öklé ez a méltóságos, bika-

komor, kevészavú bekecses ember: Francia Kiss Mihály. A végzet embere.

Ez a tragikus ember, azzal, hogy ott állott, egyszerre a görög tragédiák magaslatára emelte a szürke törvényszéki tárgyalást. Ed-dig a meggyilkolt Schwartz unt ügyét piszkálták, kit látott, hol volt maga akkor, mikor ment ki a korcsmából... Ilyeneket kérdezett Gyórfly százados a tanuktól. Hogy megváltozott mindez, hogy megváltoztatta mindezt Francia Kiss Mihály. Kit érdekel most Schwartz? Minden érdeklődés rája szegeződött, mindenki arra figyelt, hogy beszélnek ők ketten egymással: aki fenn ül azzal, aki lent áll.

Szinte bizonyosra veszem s merem állítani, hogy halkán beszéltek. Ünnepélyesen. Gyórfly rövid konciz kérdéseket intézett a tanukhoz és Francia Kiss röviden, szabatosan válaszolt. Mondjuk így: katonai tömörséggel. Ellenmondásnak, vitának helye nem lehetett e dialógusban. Mint a géprészecskék, úgy illeszkedtek, olyan pontossággal Francia Kiss feleletei Gyórfly őrnagy kérdéseibe. S miért? Miért így? A közönséges gyanakvó ember azt hihetné, hogy összetanultak. Nem. Hanem



Francia Kiss Mihály

azért, mert Francia Kiss Mihály szavaihoz nem fér kétely. A tekintély hatalmas kisugárzása ez. A bíróság eddig a pillanatig rosta-munkát végzett: ellenmondó állításokat egyeztetett össze. A végén meghallgatták Francia Kiss Mihályt: az erkölcsi fórumot. Mit mond ő. Amit ő mond — röviden, katonásan — az az igazság.

Tetszik nekem ez a süritett, komor levegő. Ez a keményfából faragott, darabos, őszinte ember. Keveset beszél, de amit mond, annak súlya van. Római jellem. A bíróság felajánlja neki a tanupénzt. Pénzt neki, Mihálynak, még ha törvényileg előírnyozott tanudíjat is. Persze, visszautasítja. És az egész terem érzi s a bíróság szinte esáppad szégyenében, milyen kicsinyes, milyen triviális volt, csak említeni is a pénzt Francia Mihály előtt. S Gyórfly őrnagy — homo litteratus nyilván

s római auctorokon nevelkedhetett — egy szerencsés ötlettel megtalálja a visszautasításra az ünnepélyes válaart s ünnepélyessé állítja vissza a már-már hétköznapivá váló helyzetet. Ezzel a néhány szóval: *Köszönöm a nyomorgó magyar nemzet nevében!*

S még azt mondják, hogy nincsenek magyar bírák. Holott mennyire jó bíró, nagy bíró, igazságos bíró az, aki nem az összeget nézi, ha patétikusan megköszön valamit, (mit számít néhány ezer korona ott, ahol udvartartás van) hanem a szándékot. Vagy nem is azt. Hanem aki tudja, hogy kell beszélni Mihályhoz. Így, rómaián. Ahogy Mihály beszél. A hazáról. Hiszen a hazából élnek.

És a kicsengés. Az a bizonyos „Isten vele, Mihály.” Amit még a nemzetgyűlésen is felhánytorgattak Gyórflynek. Helytelenül. Mert ez az elköszönés a legszebben elképzelt és a legjobban megvalósított végakkord volt. Ehhez hasonlót csak Goethe talált ki, aki Iphigénia-ról írt tragédiáját fejezi be ilyen bucsumonddal. Ott is, itt is: a kis mondat összefoglalja az egész helyzetet. A bíró, aki nem szállhat le az emelvényről s nem állhat nyíltan Francia mellé, egy szép kézmozdu-lattal jelzi: Isten veled, Mihály — katonás, szófukar, igazmondó magyar ember, Horthy mellett az első, ideálunk és fajtánk reménye. Lehet, hogy minden összeomlik, lehet, hogy a zsidók és szociállisták fölénk küzdik magukat, lehet, hogy a mi igazságunk elbukik: se baj, mi a romokban is összetalálkozunk, mert egyik vagyunk, ugyanabból a vérből: a katonai bíró és katonai gyilkos. Ne vedd rossznéven, hogy az „igazságot” képviselem tudom, hogy ez az igazság hamis és a kimondatlan igaz igazságot te őrzöd, a nép egyszerű, gyilkos gyermeke. Azt mondotta azzal a bucsuszóval, így foglalta össze két-tőjük lelki valóságát a magas emelvény mel-lől Gyórfly őrnagy ur.

Ez a cikk már elkészült volt akkor, amikor a magyar sajtó foglalkozni kezdett az „Isten veled Mihály” szerzőjével. Az őrnagy ur ugyanis az ítéletki hirdetés napján szűk-ségét érezte annak, hogy a sajtó képviselői előtt magánnyilatkozatot adjon le Francia Kiss Mihályról. Derék szál magyar embernek minősítette az őrnagy ur Francia Kiss Mihályt, az ötvenháromszoros orgoványi gyilkost, „s ha száz ilyen magyar emberünk volna, elbánnánk a bűnös Babilonnal”. Így. Ezt mondta. Még csak nem is mondta utat. A magyar katonák személynének, vitéz Horthy Miklósnak közismert szavait variálta. Ahol Prónay és Héjjas a legjobb tisztek, ott Francia Kiss Mihály sem lehet más, mint legalább is derék szál. A zsidóknak szállka, nekik szál. Köszönjük a szíves felvilágosítást. Meg van a véleményünk Mihályról, de Gyórflyról is. Össze-illenek.

Németh Andor

A tizedik muzsa

Néhány ezer esztendővel megkéstetten született. Testvérel: Giló. Terpsychore és a többiek már a görög költők, a görög harcok szívét inspirálták harcra és szerelemre, de a tizedik muzsa csak a XX. század szülötte. Testvérel boldog meztelességben éltek az Olympuszon, őt raffináit és ingerlő selymek burkolják, a kilenc muzsalány a görög mezöket csatangolta — ő vitágvárosok bárjaiban ül, szalmaszálon szűrészöll a cocktail és a szférák zenéje helyett a vadul harsogó jazz-bandet hallgatja. Cigarettázik és locsint szlv — csupán a szerelemben hasonlatos görög testvérelhez. A tizedik muzsa: a film muzsája. Így ismertük meg: ő volt a Démon, a Nagy Nő, aki eltaposott férfi sziveken trónolt, merész dekoltázzsal és hisztérián s rossz szelleme volt nemcsak a legázolt férfiaknak, hanem a filmnek is; a művészetnek, ahelyett, hogy a muzsája lett volna, aki ihletet ad.

A film husz esztendővel ezelőtt született, a technika adta őt a világnak. S a technika rossz anyának bizonyult. A maga képére alkotva gyermekét, nem engedett hozzá férközni idegen és új eszméket, szinte halálra nevelte. De a gyermeknek már kinyitlak a szemei. A husz esztendő film lerázta magáról a rossz anya igáját, elzavarta blüös muzsáját, a Démon és keresi már az utat, amely egyéniségének kifejlődéséhez vezet.

A film születése azt adta az írók és ké-sőbb a rendezők kezébe, amit a színpadon eddig csak szük korlátok közt adott: a mérhetetlen időt és a végtelen technikai lehetőséget. De e végtelen lehetőségektől elkábult az író és rendező, elszedült a mértékekhez szokott emberi szem és nem láttak mást, csak a lehetőségeket, a technika korlátlan szabadságát, ez volt az alap, a bázis, amelyre a film épült. A jelszó volt: megcsinálni mindent, ami a színpadon megcsinálhatatlan. Es jöttek a tömegek, a silyedő hajók és leomló városok, az égő repülőgépek és a levegőbe röpdölő puskapor-torony; jött a lehetőségek mámore és részegsége. Elsikkadt minden, ami élet, mélység és művészet! festett könnyeket és mázolt bünöket, rikító és hazug szíveket termelt a film palettája. De a felhőkarcolók nézésébe belefárad a szem, a rab színek lármája csömört okoz. Es megindult a befelé való keresgélés, az emberbe nézés, a mélységbe hatolás munkája. Az amerikai D. W. Griffith hozta az első emberi színeket, de ezeket is csak a költő fantáziája festette, még pedig hideg és felületes színekkel. Az első mély és emberi filmet az orosz föld adta a világnak. Ez a film a „Polikuszka” nem a technika szülötte. Rendezője, Alexandrovics Szenin, nem rutinrit rendező, az operatőrje nem kifogástalan operatőr. Számtalan apró hibát, kezdetleges beállítást láttunk a filmben, de ez a kezdetlegesség a gondolatokkal túltömött zseni dadogása. A darab szüzséje egy meg-rázóan egyszerű Tolsztoj novella, a Nagy Nő és teinőkarcolók nélkül; a film pedig az élet filmje, primitív erő és érzés az alkotól, belülről fakadó mély és igaz dráma s a fejlődés irányát mutatja.

A tizedik muzsa hamis és idegen szellem, gonosz, feketén árkkolt szemével megbabonázott bennünket. De a film már megszabadult a rontó szemek varázsától, elfizte rossz szellemét és megtalálta új istenét.

Cziffra Géza

Rosenfeld és a tüzes spanyol nő

Ez egy egészen politikamentes történet, amely messze a Tiszától, valamelyik nagy spanyol kikötővárosban játszódott le. Hét hóse van, az egyik közöttük Rosenfeld ur, honfitársunk. Ő mesélte el a történetet.

— A cégnél, kérlekálással, egy nagy angol exportcég, vagy tizen vagyunk hivatalnokok. Hároman spanyolok és nősek, heten pedig nőtlének. És pedig milyen nőtlének! Ha fogalmatok volna arról, hogy mennyire magára van hagyva az idegen fiatalember egy spanyol városban! A kikötői mulatóhelyekre nem járhatunk — annyira igazán nem sülyedhet le az ember — egyéb etyepetye pedig ki van zárva. Lehet, hogy a spanyol nők tüzesek, de ez a tűz spanyolok számára van fönntartva. Minden valamirevaló spanyol nő szilárd hazai kezekben van és jaj annak, aki a közelbe merészkedik. Apa, fivér, férj vagy szerető egyaránt és egyforma hévvel védi a nemzeti integritást. Kézdőfés, tengerbedobás, de a legkedvezőbb esetben is véresreveretés a következménye a merész közeledésnek.

Mit tegyünk, heten, fiatalok. Három német van közöttünk, két francia, egy angol és csekélységem.

— Nőt kell szerezni! — nyögött a kisebbik francia, vörösré-kékre dagadt képpel, egy hálátlan közeledési kísérlet után.

Az angol folytatta

— Az egész csak pénzkérdés. Pénzért be lehet rendezkedni úgy, hogy senkinek semmi köze se legyen az emberhez. Ha az ember a saját házában tartja a saját barátnőjét, ahhoz senkinek semmi köze.

— Ön helyesen állapítja meg a tényállást — mondja Hans, a németek vezére. — De melyikünknek van pénze házat venni és nőt tartani benne?

Ez igaz. Szegény kutyák vagyunk, ezt mindnyájan nagyon jól tudjuk magunkról. És valószínűleg a nők is tudják rólunk.

Ebben a pillanatban, büszke vagyok rá, zseniális ideám támadt. „Egyesülésben rejlik az erő” — mondta Széchenyi István, Károlyi Sándor vagy kicsoda. Miért ne tarthatnánk közösen egy házat és közösen egy nőt?

— Uraim — mondtam szerényen — van egy indítványom.

És előadtam szerény eszmémet. A többiek egy pillantra elhülltek. De csak egy pillanatra. A következőben már harsogó helyeslésben törtek ki.

— Részvénytársaságot fogunk alapítani — mondta Hans.

A következő félórában a német szervezési talentum valósággal orgiákat ült. Az angol tudott egy villát az Avenidán, amely olcsón bérebeadó, teljes berendezéssel, két cseléddel. Az öregebbik francia tudott egy leányt, egy tanítónőt, a környéken, akire csak egy nagybátyja és egy tanító vigyázott.

— A hölgy unja a falut és szívesen költöznék a városba — jegyezte meg szerényen Ernest, a francia.

Megalakítottuk a részvénytársaságot,

egyenlő részvények, egyenlő dividenda alapján. Heten voltunk és hét esteje volt a hétnek.

Másnap ki volt bérelve a villa s harmadnap benne lakott Yoes, a tanítónő. Mulatságos, kedves fiatal leány volt, a hecc borzasztóan tetszett neki. Ernest mutatta be nekünk, ő vezette be a társaságba. Nagyon mulattunk, amikor elmondtá, hogy milyen ravaszul szöktette meg a sennorát.

Kedves, szép, hetek következtek, kettő vagy három. Állandó izgalomban vártuk a napunkat, amelynek éjszákját a villában tölthettük. Yoes elragadó és hü volt, valahányszor meglátogattam. Meg mertem esküdni, hogy csak engem szeretett.

Egyszerre aztán baj történt. Egy délelőtti rendőrség szállta meg a villát, kihurcolta a szegény sennorát és másnap már haza is toloncolták a falujába. A városból kiiltották.

Minket pedig a rendőrségre idéztek.

— Miért? Milyen jogon? Yoes nagykoru, tehet, amit akar. Mi sem tettünk olyat, ami nem szabad. Meglátogatni egy urhölgyet a saját villájában, ez csak nem tilos?

Szerényen, mint idegen állampolgárokhoz illik, de erélyesen, mint akik igazságuk tudatában vannak, adtuk elő az álláspontunkat.

A rendőrbiztos vakarta a fejét. Igaz is, milyen alapon indítson eljárást ellenünk? Olyan paragrafus nincs a spanyol törvénykönyvben, amely a hazai virágnak megtiltja, hogy a saját kertjében bárkinek is nyiladozzék.

— Az urak elmehetnek — mondta

barátságos, de kényszerült mosollyal a rendőrtisztviselő. — Az elintézést majd írásban kapják.

Megkönnyebbülve távoztunk a rendőrségről. No, ezek ugyancsak blamálták magukat, gondoltuk. Hanem szegény Yoesért mégis kár. És Hans, aki előző nap lett volna soros, erősen szitkozódott.

A következő napokban azon gondolkoztunk, hogy honnan szerezzünk új lakót az avenidai villába. De senkinek sem volt elfogadható tippje. A kikötőből csak nem hozhatnak fel valakit?

A következő héten aztán hivatalos írást kaptunk mind a heten. Nem a rendőrségtől, hanem az államügyésztől.

Szabályosan vádat emelt ellenünk, egy komplikált számu kormányrende-alapján.

Rohantunk az ügyvédhez. Milyen címen lehet vádat emelni ellenünk?

Don Emanuele, lekötelező mosollyal kereste ki a polcrol az illető rendeletet. — Az ügyész — mondta elismeréssel — csakugyan fején találta a szöveget. A rendelet szerint külföldi állampolgárok részvénytársaságot valóban csakis előzetes kormányengedéllyel alapíthatnak. Van az uraknak engedélyük?

— A pár még folyik — fejezte be honfitársunk, Rosenfeld ur — és huzni fogjuk még vagy három esztendeig. De most, hogy két hétig látogatásban voltam Pesten, most már tudnám, hogyan kell az ilyen részvénytársaságot megalkotani. Részvénykibocsátás előtt tíz napra elővételi jogot kellett volna biztosítani a rendőrönöknöknek vagy a belügyminiszternek... K. J.

Osztrákországi levél

Kelt Béts, 1924. február 25.

Édes Néném, Bétsben sztrájkolnak a bankosok, Londonban viszont a dokkosok. Ed-dig nem is tudtam, hogy valaha volt úgy is, hogy nem lett volna sztrájk az bankokban. Most, hogy sztrájk van, csak most vettem észre, hogy bankok is vagynak és igen nagy zavarban vagyok, miután nem közölhetem kéddel, hogy mi fáj jobban, egy bank-sztrájk, vagy egy dokksztrájk? Mind a kettő súlyos baj lehet annak, akinek bankja vagy dokkja van, de én sajnos, bank nélkül és dokk nélkül lézengek az világon.

Ide hallom, édes néném, hogy milyen bő Istenvele-hetet rendezték az hazában. Pro primo Francia-Kiss Mihály ur, aki sajátkezűleg legalább ötvenhét embert küldött az másvilágra, mint tanu ur szerepelt az független magyar bíró előtt, amikor dolga végzetével el méltóztatott hagyni az igazság csarnokát, az bíró mély tiszteléssel meg-hajította magát, megköszönte nagy szíves-ségét és így bucsuzott:

— Isten vele, Mihály!

És a gyöngyharmat, mondom én. Pro secundo: az pénzügyminiszter Kállay, aki míg Mihály az zsidókat irtotta, ő az magyar ko-ronával tett hasonlót, szintén eltávoza dicső-sége színteréről, tehát:

— Isten vele, Tibor!

Pro tertio: Az igazságügyminiszter, Nagy Emil, viszont szintén elment az eltávozott esze után:

— Isten vele, Emil!

Pro patria volna, ha már Horthy ur is megköszönné az jöltartást és indulna vissza az nagy tengerekre, óh, hány torok rival-ganá:

— Isten vele, Miklós! (Félre: Az ördög vigyen el!)

Édes néném, indítva érzem magamat, hogy gratuláljak: megkaptátok az kölcsönt. Ne sajnáljátok tehát az fáradtságot és szanáljátok azt a szegény országot, fogadjátok töltött közpóztával Harding urat, aki az fő-ellenőr lesz és 60 esztendő amerikai. Az grófi dámaakra nehéz feladat vár, hogy bearanyozzák az öreg Jenki budapesti nap-jait. Nem vagyok megbékélve, édes néném, hogy az Népszövegség bizalma nem engem küld Harding helyett ellenőrné, aki elta-ultam az villamoson, hogy mint kell egy jó ellenőrné az hivatását betölteni. (Bítte-danke, bítte-danke. Ennyi az egész és le-tépl a fársain egyik sarkát.) A felelősségért megcsinálnám, Hazámnak, szívesen, minden áldozatot!

Az fagy elől béménekültem egy kávéházba. Café Szwoboda. Ki volt írva:

**Caffe
Tee**
Kond. Lejtikon
Telephon

Hogy mit parancsolok? Hiába parancsolok, úgy sem az történik, amit én parancsolok. Nagyon neki voltam keseredve, most már, ha Peidl ur sem csinálta meg Ramsay urral, hogy hazamenjünk, most már itt savanyo-unk osztrák sógoréknál. Szwoboda ur újfent rámszólt, hogy parancsoljak.

— Bringen Sie mir Lexikon — rendeltem, olyat még nem ittam.

Hát Szwoboda ur egy vaskos könyvet tesz elém, amiről bánatomban azt hittem, hogy Hal legyen. Egy Meyer nevű német írta, min-deen szó a világon benne van és mindenek az magyarozatja. Ha már itt vagy, Meyer, megnézem, hogy mi az én betegségem, ami miatt nem tudok aludni és kávéházat járom kávéházra. Heimweh, megvagy Heimwehem van, amiről tudós Kon teljes alaposággal a következőket mondja:

Heimweh (Nostalgia, Nostrasia). A haza utau való vágyakozásból eredő fajtája a buskomorságnak, melynek különböző fo-kozatait figyelték meg; súlyos esetekben a testi egészség széttroncsolásához vezet-het, sőt teljesen kifejlődött elme- és ke-délybetegség gyanánt (melancholia képe-ben) is felléphet és így halált okozhat. Az erre a betegségre való hajlandóság, úgy látszik, egyeseknél, úgy mint egész nép-csoportoknál, a műveltség alacsony foká-hoz és egyszerű, egyforma, kizárólag köz-vetlen környezethez való kapcsolatu élet-módhoz van fűzve. Serdült, a pubertás fejlődésében levő egyéneknél, akik kény-

telenek a szülőházat elhagyni, lép föl a a H. leggyakrabban és itt veszi föl a testi és szellemi zavarok legsúlyosabb formáit. Érettebb, magasabb korban ritkább, mint az ifjkorban. Hogy milyen hatalma van a H.-nak azokon, akiket elfog, arra jel-lemző: a XVII. század közepéig halál-büntetés terhe mellett tilos volt Francia-országban a pásztorok dalát (Kuhreigen) énekelni vagy füttyölni, mert a svájci ka-tonák, amint azt meghallották, tömegesen estek a H.-ba, megszöktek vagy meghaltak. A H.-t gyökeresen súlyos formában, rendes körülmények közt a hazába való visszatéréssel lehet gyógyítani. A H. elhári-tására hadseregekben, táborokban, hely-őrségekben, kórházakban és hajókban min-den alkalmas, ami vidámságot, bátorságot és reményt kelthet és fenntarthat: ember-séges bánásmód, a féltenség kerülése, tul-ságos megerősítés, csipkelődés kerülése, tornagyakorlatok, hasznos oktatás, játék, zene stb.

No, édes néném, nekem befellegzett. Nyom-tatásban ovasom, hogy halálos beteg va-gyok. Jó, hogy a Kuhreigen nem füttyöl a fülembé, mert különben már régen meghal-tam volna. Hiában tornászom, hiában ját-szom, hiában hallom az legszebb zenét is, én rajtam, szegény haldoklón már nem segít semmi. Az én H.-mat talán csak a hazába való visszatéréssel lehetne gyökeresen gyó-gyítani. Azonban, hogy ezt hogyan csinál-jam, erre nem ad tanácsot Meyer ur. Ugy lát-zik, hogy ez a némöt is eladta magát Horthy-nak. Én meghalok. Ott áll a Lexikon-ban betűről-betűre.

Isten vele, Néném!

Köszönöm a nevelést.

Hajnal Jenő

Méregkeverők

Méreggel élő gyilkos lelki képe teljesen eltűnt attól, amit egy általában gyilkos alatt elképzel az ember. A tipust legjobban képviseli Cesare Borgia, aki a legszebb, legdalisabb és legműveltebb embere volt korának akiről ellenség és jóbarát — és már az is jellemző, hogy nagyon sok jóba-rátja volt, — eli, meri, hogy a legmegnyerőbb modoru lovag volt egész nagy ifjálában. Nem meglepő az sem, hogy a méregkeverő gyilkost a ligyóval hasonlítják össze, ezzel a félelmetes sima, hangtalan járásu szörnye-telleg, amelynek szeme megbűvöli a mada-rakat. Hiszen egészen természetes, hogy mérget csak az dobhat valaki poharába, aki-hez az illető bizalommal van, vagy akinek bűvölete alatt áll. Nem hiába, hogy legtöbb-ször szép asszony a méregkeverő, kedves és megnyerő, aki behizelgi magát a szívebe és családokba, sőt egyéni sajátosságai is olyanok, hogy fascinatív erővel bírnak. De vannak méregkeverők, akik csunyak és für-telmesek, de erőszakosan hiszelműk és ravaszak, olyanfélék, akiknek szuggesztív lényo szinte érthetetlenül vonzza az embereket a maga bűvkörébe. Ha azonban a hies méregkeverő szép nők mentalitását közelebbről vizsgáljuk, úgy mindig rájövünk, hogy azoknak szellemi képességei nem haladják meg a középszerű-séget. Aki a Yukobrankovits életleírását olvasta, vagy akinek, mint nekem, módjában volt a verseit olvasni, az csodálkozva látja, hogy ennek a nőnek a szellemi képességei tulajdonképpen a közepesen alul maradnak. Egész bizonyos, hogy a bűvölés nem a lelki kiválóságban leli magyarozatát. Elhanyagol-hatjuk azt a kérdést, milyen emberek azok, akik egyáltalában áldozatait lesznek a méreg-keverő bűvölésének. Mert hiszen egész bizo-nyos, hogy azok sohasem tartoznak a nagyon eredeti emberek közé és hogy szokatlan sorsuk az egyéni körülmények által is fel-tételezve vannak. Ha ezekkel a körülmények-kel számolunk, még mindig marad egy ismer-telen erő, amely a méregkeverőt az az ijesztő jelenségé teszi, amely a felületes szemlélőt annyira megrázza, és ami minden ellenszenv dacára is érdekessé teszi őt.

Nem szabad elfelejtünk, hogy az erő magában is megdöbbentő, hogy ugymondjam bűvös erejű. Minden magyarozat nélkül megértjük, mi képezi vonzó erejét a gladi-átor-nak. De a gladiátor ereje, merészege, halálmegvetése látnivaló, míg a méregkeverő hatalma, szándéka, vakmerősége titkos és leplezett. Mi az tehát, ami ezeket az embe-reket egy láthatatlan bűvkörrel veszi körül?

A hatalom öntudata. A méregkeverő a zse-bében hord valamit, amivel játsva kiolt-hatja egy, vagy sok ember életét. És ez kölcsönzi neki azt az érthetetlen, megfog-hatatlan fölényt, amelyet kiválasztott kör-nyezetével éreztet. Ez a fölény, amely titkos okokból meríti erejét és amely rögtön semmivé lesz, amely pillanatban a forrását megismer-jük, adja meg finom, behizelgő, hypokrita, komédiás vonalát a méregkeverő viselkedé-sének. Ez az idegenszerű viselkedés annál szuggesztívebb, minél érthetlenebb.

Ezek a belátások adják a magyarázatát annak is, hogy a méregkeverő távolról sem elszánt ember. Sőtét terveit átláthatatlan homályba burkolja és feltétlenül bízik abban, hogy a lassan ható mérge nem hagy nyom-okat maga után. Még ennél is fontosabb az a tudat, hogy a halálos tusába nem kell személyesen beavatkozni, nem kell áldoza-tához hozzányulnia, sőt, nem is kell a gyil-kosságnál jelen lennie. A mérge maga személytelenül végzi el a gyilkos munkát.

A méregkeverés utján gyilkossá lesz egy alapjában véve épenséggel nem elszánt ember, nem kell hozzá a személyes bátorságnak feltűrkerekednie a habozáson. A méregkeve-rőknél nyilvánvaló, hogy olyan emberek nyulnak ehhez a néma és láthatatlan öö-szerszámbhoz, akik az életben nem tudnak boldogulni és akik az efeletti szegényezést, a tehetetlenség okozta dühöt és bosszuvágyat előbb a maguk kritikátlan fantáziájában élle ki és aztán ezeket a fantáziákat a méreg-hatások fantasztikumában folytatják.

Az a tudat, hogy egy zsebben elrejtve, magammal hordozok valamit, ami néhány perc alatt megszabadít engem az élet minden kínjától, egy olyan biztonságérzést kölcsönöz, amely végső kétségbeeséstől megment akkor is, ha valójában eszem ágában sincs ehhez a végső eszközhöz folyamodni. Valaha régen, amikor még az egyes ember életbiztonsága

sokkal kisebb volt, mint ma és ma is olyan vidékeken, ahol az emberek állandóan kí-vannak léve ellenséges támadásnak, egészen természetes dolog, hogy a kínos haláltól, vagy a megbecstelenítéstől való félelemben az emberek mérget hordtak magukkal. A lélekgyógyásznak van csak alkalma betekín-teni az eltított védekezések sokszor furcsa mechanizmusába. És azok tudják, hogy nagyon nagy azon embereknek száma, akik mérget hordanak magukkal és még nagyobb azoké, akik szeretnék ezt megtenni, ha a mérgehez hozzáférhetnének. Azok közül, akik mérgekkel, hivatásuknál fogva érint-kezésbe jutnak, alig akad egy-kettő, aki mérget né hordana magánál.

A mérge birtoka nemcsak arra ad lehető-séget, hogy az életet könnyítszerrel elődják, ha türethetetlen lesz számukra, de sokszorosan felfokozza a bosszu lehetőségét. A modern lelki-kutatás megmutatta, hogy az emberek tudatalattiságban épenséggel nem ritkaság a halálát kívánni annak, akit szeretünk. Nagy-on elkeseredett, nagyon életképtelen embe-rek, ha olyan helyzetbe jönnek, ahol sértett hittség, boldogulási vágyak, hatalomra való törekvésük esőtöt mond és tehetetlen dühön felülkerekedik a bosszu vágya, és ha bizonyos fokig tompa elméjük kevés kriti-kája is cserben hagyja őket, könnyen eshet-nek áldozatul annak a kísértésnek, hogy a mérgehez, melyet eddig csak mint hatalmi szimbolumot hordtak magukkal, tényleg hozzányuljanak.

Annai azonban bizonyos, hogy a méreg-keverő mindig kísérték az életben megállni nem tudó, hiú és kritikátlan ember, akit a véletlen egyszer mérgehez juttatott, melyet szimbolumnak tekintett, s amelyről sohasem hitte volna, hogy valóságos fegyverré válik. A fegyver gyenge ember kezében a legvesze-delmesebb.

Lukács Hugó

A huszonhetedik század regénye

(Berge, Meere und Giganten, Alfred Döblin regénye, Fischer, Berlin)

Az utópikus regény mindig izgató, mindig érdekes. Ki ne szeretné eslejteti magát az előttünk álló jövődők végtelenjébe, ki ne álmodna embernek-valóbb, gátlatlanabb szabadabb életlehetőségekről? Az utópista regény: a szociális vágyregény s ezért min-dig optimista. Alapja: a technikai fejlődés megváltó erejébe vetett reményesség, a 19. század általános műveltségű emberének fanatikus bizalma az emberi képességek, az ész és a tudomány erejében. Madách, a tör-ténetek örök ismétlődését hirdető komor schopenhauerista, még a régebb nemzedékek-ből való: az új generáció, a múlt század végebeli, kevesebb filozófiai és hitit a job-ban, Wells anticiplációi fejt ki ki a legfőké-letesebben annak a generációnak a hitét. Mert kétségtelen is: akárhogy értékeljük a jövő életlehetőségeit változásait, annyi bizo-nyos, hogy a materiális fejlődés vonalában fognak történni. Az exakt, praktikus tuda-mány a mal emberiség lendítő-ereje: ez a tudomány egyre tökéletesebben gyűri az ember szolgálatába a nyers természet szer-vezetelen erőit. A fejlődés még a világháboru borzalmas kiskiklása ellenére is, változatlanul tör előre a maga elrendelt útján.

A világháboru: a nagy tengeri, légi hábo-ruk fantasztikus leírása, az 1914 előtti utó-pikus regényirodalom főtemája, lezajlott. Borzalmas volt, más — már csak valóságá-nak, tartalmának következtében is más —, mint ahogy a regényírók kissé sematikusan, de nagyban és egészében taláiban bejoso-lták — borzalmas volt, de lezajlott s mint mondtuk, nem törte meg az utat. A romok eltakarítottak, a technika előre kap, a világ tovább építi magát. Kiderült — s legfeljebb ebben tévedtek a regényírók —, hogy még a legborzalmasabb háboru sem képes meg-törni az emberiség életerejét. Kiderült, hogy a világháboru legfeljebb aránytalan külön-bözik a régi csetepatéktől, de semmiképpen sem az a rettenetes örület, ami véget vetne az emberi nem életének. Tudjuk, hogy az ember sokat kibír: most kiderült, hogy az emberiség is.

Döblin nagy regénye — 600 egynéhány oldal — az első háboru utáni utópikus könyv, ezeken a tapasztalatokon épül fel. Konkrétabb, sötétebb, szélesebb és rétegezettebb, mint az elődei. Intelligensebb, többoldalabb. Wells, Yellamy, Verne regényei egyoldaluan a technikai fejlődést szelnezték ki, mások a szociális élet kitervelt állapotát írták meg. Döblinél azonban az elemek összeolvadnak a messze jövőnek elképzelt szintézisébe, amelynek regényébe életet akar adni.

Milyen a Döblin-elképzelt jövődők? A 21. század az imperialista politika jegyében fo-lylik le. Anglia, az Egyesült Államok maguk alá igazdók az apróbb államokat. Egyre fo-kozódó jólét. Aztán lassu belső felbomlás.

A világvárosok valósággal megrúgnak. Az ipari technika új központokat teremt. Egy-egy ipari központ óriási területeket lát el anyagi jóléttel. Az állam szerepe lassan formálissá szugorodik, fiktív jellegű lesz. A közigazgatást az ipari centrumok irányít-ják. Egy új arisztokrácia alakul ki s új di-naszták: a nagy gyárüzemek, mérnökök és tudósok köréből, akik versengnek egy-mással. Minduntalan új és új felfedezések pattannak ki. A tudomány lassanként speciál-zálódik. A tudomány kezd veszélyessé válni. Különösen a kémia. Új fegyverek, új harc-szati lehetőségek mutatkoznak a laborató-riumok kísérleti következtében. Gyilkos tűk-rözések, mindent felpereszoló fénysugárak. A tudomány egyre rejtélyesebbé és titokzato-sabbá válik. Monopolium lesz az uralkodó hatalmak — az ipari trösztök kezében. Ezek végül is félrehozzák a történelmi állam fikció-ját. Már nincs állam, csak városok. Az új hatalom monopolizálja a tudományt és kimondja rá a numerus clausus, azaz csak saját emberrel avatja be a laboratóriu-mok titkaiba. A kapitalizmus iszazi diadala most következik be. S egyidejűleg az igazi összeomlás. Az igazi világháboru.

Az urali háboru. Európa legyőzi Ázsiát. Az új gázok tüszivatagá teszik Ázsiát. Un-dor. Pacifizmus. Világkészebeesés. Új felismerés. Mindennek a technika az oka. De Európa felépül sebéből: egy kémikus fel-találja a vegyi táplálékot. A munka rabsága véget ért. Az új ételgyárak — a vegyi-gyárak — mérhetetlen tömegben szórják a nép közé az új éledelet. Csakhamar megszűnik a föld-mivelés, az állattenyésztés: fölöslegessé vált. Már nincsen ételme.

Ezen a ponton kezdődik el tulajdonképpen a regény.

Egy furcsa ideológiai mozgalom szélesen ecsetelt története a regény. Az ipari nagy világháboru után egyre erősebben terjed és Berlinben végre hatalomra jut a technikat gyűlölő új szekta. Vissza, vissza a termé-szethez. A gépeket lerombolják, a nagyszerű találmányokat megsemmisítik. Mardek, az új Lenin, élére áll a mozgalomnak és diadalra viszi az új bolsevizmust. De az emberi nem fejlődési útja könyörtelenül halad a technika jegyében. A technika diadalmasodik. Még szédültebb, még izgalmasabb formák je-gyében írja bele magát a föld életébe az ember. Az utolsó nagy kísérletrel — Örön-land meghódításánál — a végső természeti erővel száll harcba. És csak a vulkánok és a tenger egyesült lázongása törli meg a végtelenbe feszülő emberi fejlődést.

Ez a regény külső váza, s már ebből a pár sorból is sejthetné az olvasó, hogy Döb-lin a részletekként rendkívül konkrét és sok-oldalu fantáziájával mutatja meg a jövőt. De a könyvben nem ez az új. Sokkal érdekeseb-bek a pszichológiai elváltozások, amelyeken a századok folyamán az emberi nem át-esik. Ebben a pszichológiai rajzban mutatkozik meg Döblin írói ereje: a régi utópis-ták nem tudták ezt, vagy ha próbálták, nagy-on is általános körvonalakkal rajzolták meg a materiális fejlődésnek megfelelő lelki elváltozásokat Döblin azonban széles egyéni történeteket szel bele regényébe s ezzel éle-sebb valóságzint ad a könyvnek s ezzel el-kerül az utópikus könyvek legnagyobb ve-szélyét. A könyvben nem érezzük a jövő ir-realitását.

Igen szép könyv, egyetlen hibája, hogy drága. Százúzenkétezer korona.

N. A.

NACHTFALTER
Igazgató: J. Prumüller

L. Am Peter 1
Szeszes italok rendelése nem kötelező

Előkelő magyarok találkozóhelye

Ha jól akar enni, úgy csak a **SCHWARZ** Restauratio-ba menjen Magyar kereskedők találkozóhelye!
II., Rothensterngasse 31

KÖZGAZDASÁG

A hét világgazdasága

A magyar korona sorsa

A magyar szanálás tehát biztosítva lenni Magyarországot kap 250 millió aranykorona kölcsönt, amelynek segítségével helyre kell állítani állampénzügyi egyensúlyát. Amíg e kölcsönt tényleg pénzzé váltják, a magyar kormány szükségrendelettel két intézkedést léptetett életbe: a *valorizációt* és az átmeneti számlási egységet: a *takarékkoronát*. A *takarékkorona* körülbelül megfelel a *Rentenmark* fogalmának, annak legfontosabb alkotóeleme: a fedezet nélkül. A *takarékkorona* csupán *számítási egység*, amely egyelőre a levegőben lóg, mert sem a külföldi standart valutákhoz, sem a papirkoronához való viszonya nincs megállapítva még. Nagyobb jelentősége van a *valorizációnak*. Az osztrák, de még inkább a német példa azt mutatta, hogy maguk az országok jegybankjal járultak legnagyobb mértékben hozzá a valutájuk leromlásához, még pedig azzal, hogy nyakra-főre adták a nevésekben kis kamattal és mellett a hiteleket a nagyiparosoknak. Stinnes azzal a márkával kontremínálta a márkát, amelyet a német birodalmi banktól néhány percentes kamatra kapott. A *valorizáció* megfosztja a korona ily nagy kontremínálót ettől a lehetőségétől. Ezért a nagy felszúdulás a *valorizáció* ellen a nagy tőke táborában. De a *valorizáció* még valamit jelent. Nem lehet megállni — mint Sztérynyí is írja a „Neue Freie Presse“ vasárnapi számában — az *adóságok valorizálásánál*, mert a *valorizáció* akkor kiterjed az egész gazdasági életre. És mért oly féltelmetes jelenség az Sztérynyí és a magyar tőke szemében? Sztérynyí egész színtén megírja: azért, mert akkor a *munkabérek* is kénytelenek lesznek *valorizálni*. Ez a két jelenség: a korona olcsó kontremínálásának lehetetlensége és a munkabérek *valorizálásának* kényszere az, amitől a magyar tőke megijedt.

Más kérdés az, hogy mit lehet e két rendelkezéssel valóban elérni? A *valorizáció* meg fogja egyrészt akadályozni a papirkorona mennyiségének nagy növekedését, vagyis az inflációt további elharapódzását, míg másrészt a munkabérek *valorizálása* az árak emelkedéséhez fog vezetni és az viszont további inflációt fog előidézni. A két intézkedés hatása tehát körülbelül egyensúlyban tartja egymást.

De ezek az intézkedések csak átmenetiek. Maga a szanálás még teljesen homályba van burkolva. 250 millió aranykoronát kap Magyarország a *papiron*. Mert a valóságos összeg lényegesen kisebb lesz. Vegyük csak az osztrák példát, Ausztria kapott 650 millió aranykoronát, a valóságos eredmény csak 587 millió aranykorona volt, tehát csaknem 10 %-kal kevesebb, mint a kölcsön terve-

zett összege. Az az összeg tehát, ami meg fog maradni a magyar kölcsönből nagyon csekélyke lesz ahhoz, hogy abból rendbe lehessen hozni a magyar államháztartást. Mert a magyar kölcsön percentuálisan még kevesebbet fog eredményezni, hiszen az osztrák kölcsönt a nagy államok kormányainak garanciája mellett adták ki, míg a magyar kölcsönnél ez a garancia hiányzik és így a magyar kölcsön *csak üzlet* lesz.

A magyar kormánynak ahhoz, hogy a koronát megmentsék, sok mindent kell még tennie. Legelső sorban föl kell állítani a jegybankot. Honnan veszi a magyar kormány ahhoz az aranyat és valutát? A magyar devizaközpont pénztáral fűresk, nincs abban számottevő devizakészlet, míg az osztrák devizaközpont gazdag devizakészletekkel rendelkezik. De még ezt a kérdést meg lehetne oldani, mert akadna külföldi tőke, amely a egybank jó üzletében részt venne. De vannak fontosabb kérdések is. A kormánynak fokoznia kell bevételeit és csökkentenie kell kiadásait. Itt fog megakadni a magyar szanálás. A bevételeket fokozni csak a földadással lehet, a kiadásokat csökkenteni csak az ellenforradalmi berendezkedések végleges likvidálásával. Leszerelni a hadsereget, elbocsátani a titkos verszövetségekbe tömörült állami tisztviselőket, megszüntetni vámörse- gék és titkos alakulatok pénzügyi támogatását — ez jelentené az állami pénzügyek megmentését. Vajjon Bethlen grófnak, vagy Harding népszövetségi megbízottak lesz-e annyi ereje? Ez az a kérdés, amely eldönti a magyar korona sorsát. Röviden össze- foglalva: a népszövetségi kölcsön mellett a magyar korona sorsa a magyar demokrácia sorsa!

A magyar korona kálváriája. A Bécsben megjelenő „Die Börse“ mai száma behatóan foglalkozik a magyar korona sorsával és ezzel kapcsolatban a következő rendkívül tanulságos és áttekinthető összeállítást közli a magyar korona sorsának alakulásáról:

	Zürichi árfolyam	Bankjegyforgalom millió	
		papir- koronában	arany- koronában
1914 július. A háború kitörésekor a monarchia bankjegyforgalma	103.92	2.325	
1918. október. A háború elvégzésekor	42.		
1919 március. A kommun kikiáltásakor	22.05		
1919 július. A kommun bukásakor	14.87 1/2		
1919 aug. A román megszállás kezdete	11.62 1/2		
1920 jan. A román megszállás végén	2.35		A volt monarchia összfor- galma
1920 dec. 1. Hegedűs pénzügyminiszter lesz	1.29	35.979	
1920 dec. 31. Az Osztr.-Magyar Bank első magyar kintatása	1.29	14.907	164.7
1921 febr. Hegedűs reformprogramja	1.11	15.570	179.—
1921 május. Hegedűs nagy sikerei	2.46	18.685	322.—
1921 aug. 21. A magyar jegyintézet megalakul	1.39	17.926	266.5
1921 szept. Hegedűs bukása	1.14	20.844	235.5
1921 december	0.70	25.147	190.5
1922 szept.	0.23	58.468	127.9
1923. jan.	0.2	73.716	127.9
1923 május	0.1	119.288	103.5
1923 aug.	0.3	899.458	103.7
1923 dec.	0.3	981.387	103.—
1924 január	0.2	1.084.677	103.—
1924 febr. 15.	0.2	1.153.303	86.—

A békeparitás 105 volt a korona és a svájci frank között. A háború elvesztésekor már csak a felét sem érte a magyar korona. A kommun kikiáltása azonnal 50 százalékos esést idézett elő. A legrohamosabb zuhanás azonban a román megszállásnak tudható be. Ezen idő alatt a korona mintegy 1/5 részére csökkent. Hegedűs föl tudta hajtani a koronát. Mindenesetre mesterséges eszközökkel megkésztette a zürichi árfolyamot, igaz, hogy nagy erőfeszítéssel, csökkentette a bankjegy forgalmat. Hegedűs bukása után hirtelen 0-70-re zuhan a magyar korona. 1922 szeptemberében ismét nagy értékcsökkenés áll be, holott a bankjegyforgalom aránytalanul egyre csökken. 1924 február 25. ismét fordulópont a magyar korona sorsában, mert mióta meg van a kölcsönre való kilátás — ezen a napon törölték a magyar koronát a zürichi árjegyzőlapból.

Az osztrák banktisztviselők sztrájkja befejezéséhez közeledik és mire e sorok napvilágot látnak, már talán meg lesz a meg- egyezés. Minden valószínűség szerint hétfőn kezdődik meg a munka a bankokban, úgy hogy a sztrájk éppen két hétig tartott. Természetesen óriási károkat szenvedett az osztrák gazdasági élet, de a pénzforgalom-

ban nem álltak be végzetes zavarok, amelyek- től félték. A tőzsde az egész sztrájk alatt nagy ellenállóképességet tanúsított, bár üzlet nem nagyon volt. A bankok gondoskodtak arról, hogy az árfolyamok szilárdan álljanak. A legnagyobb zavarok a kospénz körül voltak, mert senki sem tudta, hogy mi lesz a prólongációval. Ezt a kérdést sikerült meg- oldani azzal, hogy a hitelezett összegeket formális 1/6-os kamattal prólongálták. Ha azonban a sztrájknak vége lesz, a pénz bizonyosan meg fog drágulni, csak az utimóra való tekintettel is.

A magyar devizaforgalom felszaba- dítása. Az új magyar devizarendelet nagy vonásaiban elkészült már. A rendelet részletei még ismeretlenek, de annyi már kiszivárgott, hogy jelentős változások fognak életbelé- ni, amelyek a forgalmat meg fogják könnyíteni. Az új rendelet meg fogja akadályozni a magyar részvények Bécsbe való özönlését. A bécsi tőzsde már részben figyelembe is vette ezt, aminek hatása alatt hétfőn és kedden a magyar papírok megjavították árfolyamukat.

SZÍNHÁZ

Interjú Kálmán Imrével

A Theater an der Wlen színpadi bejárója. A kapun belül izgatott tömeg. Holnap lesz Kálmán Imre új operettjének főpróbája és akinek a legcsekélyebb vonatkozása is van a színházhoz, mind főpróbajegyet akar. Az igazgató irodájában valaki tört németseggel ordít a telefonba holmi tollidiszek miatt.

Ez Faragó Géza, akit Kálmán kívánására szerződöttetett a színház a „Maritza grófnő“ kosztümjeinek tervezésére. Szinte beleszédültem a szakadatlan sürgős-forgás szemlé- lésébe és valóságos megváltás volt számomra, mikor hét óra helyett fél nyolckor végre megkerkezik Kálmán Imre, librettistái, Braun- ner és Grünwald társaságában.

— Reggel tíztől délután negyed hatig próbáltunk — mondja Kálmán Imre — ak- kor szaladtam haza ebédelni. Négy kilót leadtam az utolsó két hétben, operette pre- miérré készül a legjobb fogyókúra. Majd- nem két évi hallgatás után kerül ez a munkám a közönség elé és igazán mondhatom, hogy régen nem volt úgy a szívemhez nőve valami, mint éppen a „Maritza grófnő“. A darab Erdélyben játszódik le és magyar zenét irtam hozzá. Magyaros motívumokat hoztam ugyan majd minden darabomban, de a „Ciganyprimás“ és a „Csárdáskirálynő“ óta nem irtam ilyen minden ízében magyar muzsikát, mint most.

— Valamelyik pesti lap azt írta — fűzte tovább Kálmán — hogy irredenta tenden- ciája lenne a librettóm. Kérem cáfolja ezt meg. Operette színpadról nem lehet politizálni, meg azután librettistát, Brammer és Grünwald nem is magyarok, tehát nem irhattak tenden- ciózus darabot. Annyi igaz, hogy a darab legszebb, legfájdalmasabb melódiait éppen Magyarország mai állapotán érzett fájdalom fakasztotta ki belőlem.

— A címszerepét Betty Fischernek irtam, Pesten talán Péchy Erzsé vagy Kosáry Emma fogja játszani. A férfi főszerepét a szín- ház igazgatója Hubert Marischka alakítja, Marischkának — a nemrég elhunyt Karczag igazgató vejének — halálával tartozom azért a megkülönböztetett figyelemért, mellyel minden kívánságomat teljesítette. A kedve- mért három vendégművészt szerződöttetett és hogy a kosztümök teljesen stilszerűek le- gyenek, Faragó Gézát hívtam meg tervezőnek. Premiér után még vagy három héttig az operette hangjegy-anyagának sajtó alá ren- dezésével leszek elfoglalva, azután egy ki- csit elvonulok pihenni. Egyelőre nincsenek további tervem.

Elpé

Főszerkesztő és kiadótulajdonos:

GÜNDÖR FERENC

A szerkesztésért felelős Renger József V., Leitgebasse 14, I.
Szerkesztőség és kiadóhivatal V., Hamburger- strasse 20., II.7.

Prágai szerkesztőségünk: Praha Vinohrady Zizkova 12.

Cirkusz
Kezdete 7 1/2 órakor Carl Vége 11 órakor
HAGENBECK
Renzgebäude II., Zirkusg. 44
Az új fényes máreli program
Minden szombat, vasárnap és tünepnap délután 3 óra- kor nagy családi előadás lényegesen lezártított helyekkel
Jegyelvétel: a Cirkusz-épület nappali pénz- tárnál, (Tel. 46-4-77) Josef Kolleré, I., Pestalozziggasse 3 (rendes pénztári árrakkal) és minden jegyirodában.

Perzsa- szőnyegek
Nagy választék mindennemű legfinomabb szőnyegekben — Kévtelen be- hozatal Perzsiából — Saját gyártmány
A. Novzari, I. kerület, Operngasse 14. sz.

ÚJ KÖNYVEK

CZIFFRA GÉZA, Kárhözott asz- szonyok. Félvászon kötésben 40.000
BÁLINT IMRE, Alfa. Az ameri- kal magyar szerző nagysi- kerű regénye 40.000

A könyvekért járó összegek, valutára átszámítva, a rendeléssel és 20 szaz- alékos postaköltséggel együtt aján- lott levélben küldendők be.

BLÖCKNER ENDRE
Wien, XVIII., Gentszgasse 7



Vizhatlan, elasztikus, tartósabb és olcsóbb mint a bőr az új **BERSON GUMMITALP**

JOSEF HAJDU
BANK-, UTAZASI-IRODA
HAMBURG, Glockengiesserwall 23

Hitellevelek, átutalások, hajó- jegyek, kabinok; a szükséges okmányokra és azok megszer- zésére levélbeli, vagy szóbeli ingyenes felvilágosítások ::

GRAND-HOTEL BRISTOL BADEN
BEI WIEN, JOSEFSPLATZ
TELEFON 142
Kávéház, vendéglő, bár
A legmodernebb, előkelő ház, központi fűtéssel, minden szobában meleg és hideg víz. Bank, postahivatal táviróval és interurban telefonnal a házban
Elsőrangú penzió, fűtött szobával naponta 120.000 kor.
Mindennap 5 órai tea táncsal
A vendégeknek két táncosnő áll rendelkezésükre, a modern táncok begyakorlására
TULAJDONOS
LANTOS
RESTAURANT LANTOS IN WIEN IV., PANIPLGASSE 17

Harisnya Holzer

VI., Mariahilferstr. 89
(Flottenkino mellett)

Kötött ruhák, kötött kabátok
Bécs legjobb és legolcsóbb vásárlási forrása

Jumperek, bluzok, kötött mellények, ruhák, selyemtrikók,

minden színben, kizárólag saját gyártmányok, 130.000 koronától feljebb — Engros árak! — Detailban is!

S. RADOSCHITZKY
II. Blumauergasse 1, a Bayerischer Hoffal szemben

„Az Ember“ terjesztését Glöckner Endre (für Wien, XVIII., Gentszgasse 7) intézi. Minden a kiadóhivatalnak szánt küldeményt erre a címre kérünk. „RING“, Druck- u. Verlags-Gesellschaft nyomása Wien, XII., Ruckergasse 12. Telephon: 82-3-13.